

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XV-ik évf.

September, October. 1880.

5-ik füzet.

A HITSZÓNOK.

A nézetek történetét vizsgálva azt látjuk, hogy a nézet-változtatás először nem érvben és formalis ellenzésben nyilvánul, hanem őszintelenségben, közönyösségben s az egyház vagy bármely társulat odahagyásában, legyen az tudományos, politikai vagy bárminő más társulat.

A tiszteletreméltó szép hagyományok, melyekben az emberek csak nem régen is neveltettek, napról-napra kevesebb befolyást gyakorolnak az emberek hitére; a vallásos életben jelentkező nyugtalanság és elégedetlenség arra mutat, hogy mi átmeneti korszakban élünk, épen mint midőn a római egyház protestansra és katolikusra oszlott meg, vagy pedig korábban a pogányság keresztényekre és pogányokra. A régi formák enyészőben vannak és az ujak még nem öltöttek alakot. Az anyagi és ipari tevékenység elanyagiasította a kort; s a jelen tudományosságában büszkélkedő emberi szellem, a vallási formákat, mint gyermekeseket, megveti.

A nézetekben történt ezen forradalom következtében korunknak mintegy szerencsétlensége gyanánt tűnik fel, hogy a mivelt szellemeknél a vallásos érzelemből származó boldogság és felemelkedettség hiányzik.

Mi későn születünk a régi és igen korán az új hitre nézve. Hogyha azon társadalmi osztályokat és egyéneket tekintem, kik a haladásra nézve irányadók, kiknél az emberi természet a leglényegesebben és legteljesebben nyilatkozik, kik korunk tevékenységének és a jövő ígéreteinek képviselői személyei, — látok bennük jellemet, csak hogy e jellem a skepticismus, látom, hogy eléggé fel tudják fogni, hogy a vallás jelen alakjai szívük és értelmük kívánalmainak nem felelnek meg és hogy ezt nyíltan ki is merik mondani. Van belátásuk és igazságszeretetük, meggyőződésüket nem titkolják el; a kétértelműséget gyűlölik; de már ennél többet náluk nem látok. A lélek magasztosabb hangulatait, a kegyességet és imádást

hiába keresem. A képmutatás gyűlölete, személyi büszkeség, a modor és izlés finomsága, az értelem határtalan gögje és a jellem épségeért a személyes érdekeket feláldozó készség — mind ez meg van bennük; de a jézusi engedelmességet, alázatosságot és határtalan szeretetet, melyek az emberben az embert teljessé és főnségessé teszik, sem az egyházakban, sem az emberek házaiban nem találom. Látok mozgalmat, veszek észre aspiratiokat, de nem látom, hogy a nagy Isten miképpen készül a szívet a dolgok ez új rendjében kielégíteni.

Egy egyház, egy állam se tűnik fel a láthatáron. S hogyha a kérdés társadalmi oldalának nehézségein túl tesszük is magunkat, ott van az egyéni élet, melynek vezetésére sem mutat az ujkori szellem oraculumma semmi világot. Tagadólagosan untig tud véleményt nyilatkoztatni, de állítólagos nézetei a legnagyobb mélységben vannak elrejtve.

Nem gondoljuk, hogy a leghősiesebb elhatározások meg tudnák menteni az embert amaz áramoktól, melyeket olykor-olykor egy-egy végzetszerű nap hoz vallásos, erkölcsi és értelmi természetünkre. Az bizonyos, hogy sok sötét óra fordul elé életünkben, a midőn gyöngéeknek, tehetetleneknek érezzük magunkat, előre egy lépést sem tudunk haladni, hallgatag állunk. Ama sötét órákban vigasztalást csakis egy főhatalom imádásában és csakis abban lelhetünk. Ugy tetszik, mintha az emberiség legjobbainak leginkább kijutna a kétségből, várakozásból és türelemből — talán azért, mert a tiszta látáshoz, a gondolatok megtisztulásához sok törődés kívántatik. Egy kor és egy egyén sincs az Isten érzete nélkül; de a tényleges történetben ez érzetnek magasabb nyilvánulásai csakis koronként, bizonyos időközökkel, történnek — a hitnek, a hősies cselekvésnek, az értelmi tevékenységnek, a nagy embereknek meg vannak a maga korai.

Hanem az Isten tiszta érzete és látása, mely a nagy szellemekben nyilvánul, többnyire megvesztegettetik és pedig főleg azon törekvés által, mely személyesíteni, érzékiteni akarja azt, mit az ember csak lelki szemeivel láthat. Az értelem a láthatatlan fölötti szemléletet hitvallásba foglalja. A művészet templomokban, képekben, szobrokban és himnuszokban testesíti meg az eltűnő szellemet. És az érzéki felfogás a tiszteletet a szellemről ezen megfogható formákra viszi át. S a tudatlanság és szenvedély meg ezeket összezavarja s a szellemet lealacsonyítja.

Az istenség mind tárgyilagossabb, érzékelhetőbb lesz, míg végre csaknem faragott képekben imádtatik.

Természetesen a gondolkozó ész támadólag lép föl az ily vallás ellen és ezért az igaz embereket, mint hitetleneket üldözik és megégetik. De aztán a nép jobb érzése is felébred és habár hallgatólagosan is az üldözöttek mellett foglal pártállást s keble az egyház iránt tiszteletlenséggel telik el s következik a hitlenség kora.

Ez elemzés kikerülhetlen, de hasznos. Hanem a tiszta szem mégis valami megdöbbenőt lát ez empiricismusban. Először az értelem diadalában gyönyörködve, az eredményektől és erőnk érzetétől elragadtatva, olyanok vagyunk, mint a csatába rohanó katonák, de midőn az ütközetnek vége van, midőn az ellenség hidegen fekszik vérében lábainknál, megijedünk egyedüliségünkben; örömet visszahívók ekkor az életet, mely minket annyira sértett; arczata többé már nem látszik ellenségesnek.

Valóban ez romboló eljárás, mert ez a vizsgálódás, melynek a hibák, tévedések folytonos leleplezése az eredménye, az értelemnek igen hizelegvén, azt elbizakodottá teszi. Az értelem akkor jogosultnak érzi magát arra, hogy minden dolgot megítéljen és mindenben ugyanazon győzelmekre számíton. Az érzelmeket és aspiratiokat háttérbe szorítva, túllépik saját körén s mert az egyházban tévedéseket fedezett fel, azt következteti, hogy az egyház maga is tévedés s mert képtelenségekre talált az egyházban, melyekhez a tisztelet érzelme fűződött, kigunyolja magát a tiszteletet; úgy hogy a vizsgálódás hitlenségben végződik. A hitnek számára nincs hely. Nevetünk és gonyolódunk; tetszik nekünk, hogy értelmi hatalmunkkal az eget és földet kietlen pusztává tettük.

Kellemetlen — több — rettenetes ama lélek elhagyatottsága, mely a világon Isten nélkül van. A többi állatszergekkel vándorolni egész nap a nap hevében valami magasabbhoz való viszony nélkül; nézni a lovakat, teheneket és madarakat és előre látni a gyors véget, mely reá és a többire egyenlően várakozik; a világban kivetettnek, elhagyottnak érezni magát: ez rettenetes. Látni az embereket másfelől Istenben való bizalommal különféle foglalatosságait üzve, meleg szívvvel gyermekeikről gondoskodva, barátaikat szeretve, jótetteket gyakorolva — mik ezek ama rideg, hontalan, a világon czél nélkül bolygó Kainhoz, amaz emberhez, ki csak saját lépéseinek hang-

ját hallja Isten fénylő szép világában. Az ilyen előtt e világ nem az Isten világa; az ilyen előtt ég és föld elvesztette szépségét. Mily sötét a nappal és ott a fénylő mocsáron túl minő halvány világosság! Fönn lehet-e a napot tartani az egen, hogyha elvesszük attól az éltető elemet, melyből fényét és világát meríti. A napgolyó ott lesz, de saját belvilágát és a körülövedző léggört megvilágító és éltető ereje mindörökre elveszett. Csak hitvány mécsvilággá lesz, mely egy kis zugot is alig világít meg. Eme szavak nagy, tiszteletreméltó elvesztették jelentőségüket; minden gondolat veszíti mélységét és csupán felületté válik.

De a vallásnak meg van a maga tárgya s azon nem változtat sem idő, sem ember. Az imádás tárgya sérthetetlen és ugyanaz marad mindörökre. Mi átmeneti korszakot élünk atyáink hitéről, mely a törvényt az egyén történetére szorította, ama hitre, mely a törvény igaz örökkévalóságát, annak mindenütt jelenlétét, egyenlő működését úgy az állati, mint a szellemi természetben egyaránt elismeri. A legközelebbi kor Istent az erkölcsi törvényekben fogja szemlélni — a minthogy az emberiség már a jelenkorban is kezdi látni eme törvényeket — s azokra nézve sem bizonyágtételre, sem prófétára, sem csudára nem lesz szüksége, mert ellenállhatlan hatalmuktól fog vonzatni — a legközelebbi kor a természetben eléforduló történeteket, az egyes szerencsétlenségeket, a politikai eseményeket nem magukban különállva tekinti, hanem mint ama törvények illusztratioit, melyekben Isten dicsősége nyilatkozik a világegyetemben mindenütt.

Minden vallási mozgalom rendkívüli fontossággal bír az állami és társadalmi életre és a jelenkor vallási mozgalma a legreményteljesebb, minthogy a legszélesebb körű emberszeretetet jellemzi, minthogy az minden nemzetben és minden hitvallásban a maradandó lényegét keresi.

Egy jó elbeszélés, a hősiességnek és hű szolgálatnak bármely vonása megragadja az ember figyelmét. És e tekintetben a kor vagy nemzet nem teszen különbséget, sem a nyelv, melyet beszéltek, sem a vallás, a melyet vallottak, legyen az arab a pusztában, vagy francia az akadémiában. Én úgy látom, hogy a jóérzésű és lelkiismeretes embereknek az egész világon egy vallásuk van, — a helyes cselekvés vallása: a rettenthetlen igazság, a jellem és mély rokonszenv embereinek

vallása. Az én nézetem szerint lehetséges a vallásnak oly meghatározása, mely minden skepticismust képtelenné tesz.

Az ember egészsége és jólléte a felületről a tartalomra szállásban áll; abban, hogy a részletekkel való elfoglaltatásból a szándék ismeretére, a tehetségek öntevékenységéről, melyek működésükben gyakran el vesztik utjokat, a tehetségek ellenőrző és parancsoló hatalmára emelkedik a jellem kifejtése által.

Minden vallásnak, minden szentnek, egyháznak és szentírásnak, a világ kezdetétől mostanig, törekvése oda irányult, hogy ezt a kiállhatatlan felületet cselekvést elnyomva az embert öszhangzatos, teljes cselekvésre indítsa. Az emberi nem Szent Vítus tánczczal van megverve; kéz- és lábujjaik, tagjaik, érveik, tehetségeik a felületen elég mozgásban vannak, de szivök alszik és nem ad semmi jóslatot. Mikor az fölébred, forrongásba fogja hozni a világot. Hadd beszéljen a sziv, mert annak forradalmi hűségére vezetnek. Most minden ember ellenmondásban van önmagával, — ezt vallja s amazt cselekszi, egyik kezével felfelé evez, a másikkal vissza. Nem egy indokból cselekszik, hanem számos apróbb indokból és félelemből, mint hogyha tíz vagy husz apróbb ember állana benne szemben egymással. A midőn az ember egy indokból fog cselekedni és minden tehetségei egyenesen működnek közre, oly eredmény fog el éretni, mint akár husz ember összműködéséből.

Az erkölcsi érzelem leczkéi egyszer mindenkorra felszabadítják az embert attól az aggodalmasságtól, mely az élettől minden örömet elrabol. Az erkölcsi érzet békét tanít. Az a legmagasabb helyről származik. Az a teremtő által van keblünkbe plántálva, meg van minden emberben s a legjobb és legtehetségesebbekben a legerősebb. Az minden pillanatban és az élet minden helyzeteiben azt parancsolja, hogy tegyük meg kötelességeinket és tartózkodjunk roszat követni el. És az oly benső és annyira lényünkben van, hogy semmiféle parancs sem hasonlítható tekintélyre nézve ahoz. Minden bölcs ember azt az Isten hangjának tekinti mibennünk.

Tudom, hogy vannak, kiket inkább érdekel, hogy mit fog az emberiség hinni, mert az ilyenek hirdetni és tanítani szeretik, mit hisznek.

Minden positiv szabály, szertartási vagy egyházi s minden faji vagy személyi megkülönböztetés veszendő; csakis ama

megkülönböztetések maradandó érvényűek, melyek a dolgok természetén alapulnak. Nekünk ki kell békülnünk a dolgok új rendjével. A vallást magát megtarthatjuk minden támadások mellett is.

A vallási dolgokban némelyek a hitvallások közti különbséget keresik, pedig inkább az egyező és azonos pontok feltalálásában kellene gyönyört találniok.

A theologusra nézve az a fődolog, hogy a míg egyfelől ragaszkodik hitnézeteihez, másfelől nagy rokonszenvet és türelmességet tanusítson s ha saját egyháza hitvallásától különböznek is nézetei, ne engedje magát annyira ragadtatni, hogy a miatt az egyházból kizárassék.

Az egyházakat, ha bigottságuk boszantó is, nem kell kevésre becsülni. Azok valódi egyházak voltak s egykor épen akkora szükségét elégitettek ki, a mekkora szükségét elégit ki most azok elvetése. A katolikus egyház rendkívül gazdag volt emberekben és befolyásban. Augustinust, Kempist, Fenélont ugyanazon szellem lelkesítette, mely az embereket most tüzei. Én inkább egyezem azokkal, mint különbözöm. Egyezem szivökkel, de elégedetlen vagyok korlátoltságukkal, felszínességük és nyelvükkel. Beszédük mesés, mint Dante pokla, de szándékuk valódi, mint Dante érzelme és gyűlölsége a bűn iránt. Mindig a legjobb magyarázatot kell alkalmaznunk. S mért ne tennők ezt épen a kereszténységre nézve. A kereszténység egy tiszta, szent, alázatos, teljesen önzetlen és igazság kimondó lélek emléke, mely egészen az emberek szolgálátára, tanítására és felemelésére szentelte magát. A kereszténység tanította meg az emberiséget az örök tökély szeretetére.

Jézus élete nagy korszakot alkot az emberiség történetében; és az ő rendkívüli jótékony befolyása mellett a kereszténység minden romlottsága és babonái jelentéktelen dolgok. Az emberiségnek el kellett fogadni az ő tanát, az emberiség nem nélkülözhetette az igazság és szeretet oly tiszta apostolának üdvadó szolgálatát. Természetesen egy hős követői közt, ki milliók szívét ragadta magával, képmutató és nagyra-vágyó is találkozott, kik nevét aztán arra használták, hogy meghamisítsák történetét és gyöngítsék nagy művét.

Tartok tőle, hogy a mit vallásnak neveznek, nem egyéb formalitásnál, mely nem engedelmeskedik a benső hangnak, hanem elrejtí az erkölcsi érzelmet. Minő tiszteletet kelthetnek a

papok a szentírásból vett alapigék és a szentek hivatalos dicséretével, mikor tudjuk, hogy ugyanazt mondanák, ha mindjárt Belzebub írta volna is az illető fejezetet, feltéve, hogy a közönség véleményében az szentnek tartatik.

Bármí, csak ne hitetlenség, bármí, csak ne az erkölcsi nézetnek szem elöl tévesztése, félrevezetve valamely vallási formához vagy theologiai dogmához való ragaszkodás által. Mintha bizony a liturgia vagy a templom volna szent s nem az igazságosság, alázatosság, a szerető szív és a szolgálatra kész kezek.

Ha régen fakelyheink voltak és arany papjaink, ma elmondhatjuk, arany kelyheink vannak és fa-papjaink.

Valóban a mai papok közül kevés áll hivatása magaslatán. Mindig vannak ifjú és tudatlan emberek, — bár közülök némelyek hét, mások hetvenhét évesek — kiknek kemény lezékére van szükségük; de egy egyházmegyében alig található egy pap, ki erre tehetséggel és bátorsággal bírna. Engem az ilyen érdekel egyedül és csak az ilyent tartom valódi hitszónoknak. A többiek nagyon szeretetreméltó és reményteljes emberek, de nem jelentékenyek. Buckminster, Channing, Taylor Ede, Parker, Martineau, — ezek a hitszónokok, a papok előttem; a hullámzó tömeg véleményeinek semmi fontosságot nem tulajdonítok.

En nem szeretem az érzelmi predikatiokat — a személyekkel s másoknak rólunk mondott véleményével való foglalkozást a szószéken. Ez lapokba való. Mi a templomba tulajdonképen azért megyünk, hogy önmagunkat megvizsgáljuk, hogy lássuk meg, hogy állunk az igazság és szeretet dolgaiban. Másfelől lehetetlen figyelmen kívül hagyni a napi eseményeket is, korunk közvéleményét, a pártok dühös lármáját, városunk és országunk szerencsétlenségeit és virágzását, lehetetlen mellőzni a háborut és békét, az új eseményeket, nagy embereket, jó aratást, rossz időjárást, éhséget, elhagyatottságot és bukást. Mi nem vagyunk fából és kőből alkotva, nem vagyunk gépek, mi viszonyban állunk felebarátainkkal és pedig oly közeli, habár nem oly látható viszonyban is, mint a siámi ikrek. És ember-telen dolog volna nem tudni akarni vagy közönyösséget mutatni vasárnap az iránt, mi miatt a vér arcunkba szökken szombaton vagy hétfőn.

Nem! ezeket nem szabad mellőzni, mert ezeken leginkább meg lehet próbálni tanaink életrevalóságát. Valamely tan vagy

elv annyit ér, a hány dolgot lehet abból vagy azzal kimagyarázni. A betegségnek egy elmélete se bir értékkel, ha azonnal nem juttat eszünkbe valamely gyógymódot.

Ember tervez, Isten végez. Közülünk sokaknak még csak kevés van hátra az életből e földön, a melynek ügyei most annyira érdekelnek, a melyen most oly erősen érezünk és oly erélyesen beszélünk hazánkról és szent ügyünkről. De legyen vigasztalásunkra az a gondolat, hogy azok az óriási rosszak, melyek most gyógyíthatlanoknak látszanak, egyszer végüket érik, a világ megszabadul azoktól, a minthogy minden bűnnek elébb vagy később meg kell szünnie.

De bármikor következék be az, nekünk kötelességünk, hogy a mig Isten életet ad, tegyük meg a mi tőlünk telik, bármily jelentéktelennek látszodjék is munkánk. Ha mi nem leszünk, lesznek gyermekeink és az ők gyermekeik történeteink a mi tényeink befolyása bizonyára meg fog látszani. És hogyha gyermekeink nem volnának is vagy fpedig az események, melyekben részt veszünk, csak a távol jövőben fognának is megoldást nyerni, mégis indittatva kell éreznünk magunkat arra, hogy cselekedjünk, mert engedelmeskedniünk kell a lelkiismeret parancsoló szózatának, akár látunk cselekvésünkben előnyt, akár nem.

Egy új könyvnek vagy új beszédnek lényeges alapja az új szellem. A szerzőnek új gondolata támad; magasabb irányramlatot észlel, melyet mások észre sem vesznek, nem ingadozik, prédikál és győz, mert az erő nem annyira a tehetségben, mint inkább a hangban fekszik. S ezt különösen ajánlom az ifju hitszónokok figyelmébe.

Ha egyszer megvan az ihlet, az növekedni, erősödni és emelkedni fog és az megnyit minden ajtót és meg fogja találni nyilatkozása módját: az új bor megteremti új tömlőit.

Nehézségektől nem kell tartani az ifju lelkészeknek. Nehézségek csak a gyengeakaratuakra nézve léteznek. Bátran szembe kell szállani a körülményekkel. A véleménykülönbségektől, a régi egyházak hatalmától, a betűimádóktól, minthogy különben sem rendelkeznek börtönökkel vagy máglyákkal, mint a korábbi durva időkben, nincs mit félni, legfennebb arra ha szolgálunk, hogy ösztönt adnak erélyesebb működésre. A szürke haju püspökök s esperesek, igen jól tudjuk, semmi olyan akadályt nem gördithettek, Szent Bernard, Fox György, Luther vagy Parker Tivadar utjába, mi őket feltartoztathatta volna.

S ámbár úgy tapasztalom, hogy az emberek siketek a jó tanácsra, de másfelől a rokonszenvnek mindig igen nagy hatalma van. Csak azt kell prédikálni a papoknak, a mit hisznek, mert a hittel megindítják a világot, ha mindjárt érveik hiányzanának is. Állítólag kell hirdetni az igéket, teljesen mellőzve, hogy mit tagadnak, látván, hogy a vélemények mulandók, s csak a meggyőződés egyforma és örökkévaló, látván, hogy az érzelem sohasem veszi el hevét és hatását, hanem fiatalnak marad ezer év múlva is.

Az egész mivelt emberiség hat napi gyakorlati munka után egyet szemléletre szentel. Én remélem és hiszem, hogy az a nap ezután is tiszteletben és szentül meg fog tartatni. Egy böles ember azt mondja, hogy nekünk minden nap kellene lelkünkkel két vagy három okos szót szólani a közönséges élet lármájában. Én is azt mondom, hogy nekünk minden nap kellene az örökkévalóság sugaraival érintkeznünk, minden nap egy pillanatra ama titkos rejtekbe kellene vonulnunk, melyet az égtől inspirált keblünk hord magában. De bizonyára a hetedik napon legyünk a szabadság, ész és remény gyermekei; ujtsuk fel érzelmeinket; gondolkozzunk mint szellemi lények, kik a világegyetemhez tartoznak, ha bár talán egy kis város utczáin sétálunk és kezeink mindennapi munkát végeznek is. S ennek haszna nem fog elmaradni — bizonyos önállóság, bizonyos önérzetes szabadság származik e magányba vonulásból, lelkünkkel való eme társalgásból, melyet az utczák és sokasága nekünk nem adhatnak.

A hetedik nap időről időre más alakot ölt, de annak jótékony befolyása életünkre meg fog maradni. Mi többé nem valljuk Athanasiusnak, Arius vagy Kalvinnak hitnézeteit. A formák változnak, de a lényeg állandó. A régi sziv szivnek marad a kötelesség régi érzetével. A régi értelem is megmarad, hogy vizsgálódván szemeivel behasson a kebel legtitkosabb rejtekéig. Az igazság egyszerű és sohasem lesz régi, mindig és mindenütt jelen van, jelen e korban, e pillanatban is. A gondolat, szeretet, igazság és kötelesség épen oly ifju ma, mint Ádámnak és az angyaloknak az első napon.

„Az embernek két pár szeme van“ — mondja egy író — és az alsó párt be kell hunyni, midőn a felsővel látni akarunk; és midőn a felső párt behunyjuk, az alsók nyílnak ki.“ Az alsó szempár csak felszint és hatást lát, míg a felső

a dolgok és jelenségek okait és összeköttetéseit szemléli. És a midőn mi magunkban vagyunk, vagy pedig az Isten házába megyünk, azért megyünk oda, hogy a külső látszat csalékony-ságaiból kiábránduljunk és hogy lássuk az emberi élet nagy valóságait és ismerni tanuljuk sorsunk nagy vezérgondolatait, hogy lássuk, hogy az élet nem ábránd vagy szerencse, hanem változhatlan törvények szerint való növekedés a legjótékonyabb befolyások alatt. A templom nyitva van nagynak és kicsinynek minden országban; és mily fenségeseek, de egyszersmind mily megközelíthetlennék azon célok, melyeket az emberekben megvalósítani törekszik. A templom azért van, hogy neveljen, hogy lelkünkkel társalogni tanítson, szóval, hogy megnyissa a felső szemeket az ok és hatás mysteriuma előtt, hogy lássuk hogy habár az igazság és hatalom szolgálai elvesznek is, de maga az Igazság és Hatalom soha el nem vesz. A világ nagy nyílt titka: hogy az ember lelkét miképen töltse be ihlettel abból a nagy, közös isteni szellemből, a melyből és a mely által mindnyájan élünk.

EMERSON után: PÉTERFI DÉNES.

A JÉZUS KRISZTUS MINDIG UGYANAZ. *)

Egyházi beszéd.

A Jézus Krisztus tegnap és ma ugyanaz volt,
mind örökké is ugyanaz lészen. Zsid. 13,8.

Azon pillanattól kezdve, hogy az Ur Jézus nyilvános pályáján az első lépést megtette, napjainkig egy kérdés sem foglalkoztatta élénkebben az elméket s nem idézett elő több szellemi harcztot, mint azon ma is teljesen bevégezettnek nem mondható hittani vitás kérdés: ki és mi volt legyen a názáreti Jézus? ugy származását és személyiségét, mint működését s annak az emberiségre kiterjedő hatását tekintve. Már az első pillanatban igazolva lön tehát azon sokak előtt Jézus küldetése czéljával ellentétesnek tetsző saját nyilatkozata: „nem azért jöttem, hogy békét, hanem hogy fegyvert bocsássak a földre“. Az egyszerűt és természetest nem szerető, hanem a mesterséges és érthetetlen után kapkodó emberi ész a bölcsészeti szemlélődés segítségével a kereszténység eszméjéből alkotott magának egy Krisztust, mi által az élőt, a történeti személyt megsemmisítette, mondhatnám meghamisította; azt, ki oly nyíltan mondá magáról: én vagyok a világnak világossága, a ki utánam jő, nem jár sötétben, megtette ama csodálatos és érthetlen logossá, mely kezdetben Istennél vala, maga is Isten volt s végül mégis testté lön még csodálatosabb módon, s azt, ki oly örömet szokta és szerette magát emberfiának nevezni, nagy pompával és diadallal léptette elő, hogy benne a hármasságnek egy állandó tagot nyerjen s dogmává emelte a háromságot, melyet Augustin szavai szerint józan észszel felfogni és megérteni ugyan nem lehet, de kegyesen hinnik kell, mely nyilatkozatnál csak azon egy szintén tekintélyes egyházi atya vallomása lehet őszintébb és eredetibb, ki ezt mondja: hiszem, mivel képtelenség.

De nem csoda ai. ha azok, kik másod és harmad kézből

---

*) Elmondattott Kolozsvárt, 1880. aug. 29. az unitáriusok Egyh. Főtanácsa alkalmával.

merítették adataikat, ily tévedésekbe estek; mert a legtöbben ezek közül jóhiszeműleg követték el a hibát s vagy mások félrevezetésének vagy vakbuzgóságuknak estek áldozatul; de nem lehet bámulatunkat eltitkolnunk azon ténykörülmeny felett, hogy t. i. a Jézus személyére, származására, sőt működésére vonatkozó ezen eltérő véleményeket, előadási egybe nem függést már az újtestamentomi íróknál, kik között Jézus közvetlen tanítványai is vannak, feltaláljuk; mert „a Jézus feletti theologiai speculatio első kezdete már azoknál észrevehető, miből természetszerűen állottak elő az újtestamentom keretében a személye felőli különböző elméletek, melyeknek lényeges és ki nem egyeztethető voltát csak a theologiai elfogultság tagadhatja“ (Dr. Lang).

Azonban az emberi lélek, igazság után törekvő vágyánál fogva, félúton megállni nem szokott, nem tud; nyomozza és keresi az igazságot mindaddig, míg annak birtokába nem juthat. Nem lehet czélom s a legőszintébb szándék mellett sem tehetném, hogy bár avagy csak futólagosan is megemlékezzem azon christologiai vitákról és azok árnyalatairól, melyek az egyházban Jézus személyét illetőleg századok hosszú során forrongásban tartották az elméket s kedélyeket s melyek gyakran botrányosságuk miatt a pogányok által a szinpadokra is felvitettek; csupán azt említem meg, hogy midőn 325-ben Niceában a Konstantin által egybehívott első egyetemes zsinat, mintegy kétszázötven, vagy némelyek szerint háromszáznál is több püspök jelenlétében, ármány, cselszövény s császári hatalomszó segítségével határozatilag kimondotta, a **F i u n a k a z A t y á v a l v a l ó e g y l é n y e g ü s é g é t**, szemben a Krisztusnak az Atya általi teremtését vitató Ariussal, ettől kezdve a hányféle meghatározáson ment keresztül s mennyi vérontást, száműzetést, tudósok és nem tudósok közti harczt vont maga után az egylényegü szó, most hasonló majd különböző lényegüre, most hasonlótlan majd ismét hasonlóra módosittatván, a Krisztusnak most emberi majd isteni vagy kettős természet tulajdonittatván, a szerint a mint a zsinati atyák, császárok vagy egy szóval fejezve ki a zsarnokság érdeke kívánta, erre nézve kellő tájékozást csak egy terjedelmes egyháztörténelem nyújthat.

Hagyjuk hát e kopár s a lelki életre terméketlen mezőt, úgy is e viták sem a hit sem az erkölcsi életre gyümölcsösho-

zók sohasem voltak, úgy is a lelkeket a helyett, hogy a Jézus legfőbb elve a szeretet által közelebb hozták volna, még távolabb vitték egymástól: ugyis féltő, nem igaz-e? a kereszténység elleneinek azon súlyos vádja: hogy mióta a kereszténység a világtörténet folyamába belépett, semminemű veszedelem annyi véráldozatot nem kívánt az emberiségtől, mint az. Sajnos ai. ha meg nem engedjük is, már a föltételezése is a vádnak; de azon esetben is oka ennek nem a keresztény elvben van, okai a hűtlen sáfárok, kik a tiszta búza közé konkolyt hintettek, kik az evangélium új borát az ó-szövetség és pogányság szakadozott tömlőjébe akarták beszorítani, kik nem tudták felfogni és megérteni a zsidókhöz írott levél szerzőjének egyszerű s világos értelmű eme szavait: a Jézus Krisztus tegnap és ma ugyanaz volt, mindörökké is ugyanaz léssen.

T. gy. ai. az Úrban! miután ez ünnepélyes pillanatban engem ért a szerencse, hogy köztetek a Jézus evangéliumának szószólója lehessen, a nekem jutott tehetség mértéke szerint arról fogok szólni, hogy az alapigénkben foglalt ezen igazságnak: a Jézus Krisztus minden időben ugyanaz volt és ugyanaz léssen, napjainkban és a mi egyházunk álláspontjáról tekintve a kérdést, mi a valódi értelme? Beszédemet az egyszerűség és rövidség jellemzi, nyerjem meg nagyrabecsült figyelmeteket.

A Jézus Krisztus minden időben ugyanaz volt és ugyanaz léssen, ezen szavak valódi értelme az, hogy a Jézus szelleme, a tiszta keresztény vallás, mindig átalakítólag hatott és hat a társadalomra. A mi a vér az állati élet fentartására és egészséges fejlődésére nézve, az a vallás a társadalomra; ha a vér kellő mennyiségű és tisztaságú s rendes körforgását fenakadás nélkül végzi, vidám és derült hangulat s pezsgő munka és életkedv a közvetlen, látható eredmény; s ha tiszta és a kor tudományos fejlődésével folyton fejlődő s hitigazságait a tudományok fejlődéseitől nem féltő vallása van valamely népnek s ha annak elvei a nemzet tagjait fent és alant egyaránt áthatják, cselekedeteit és életirányát szabályozzák, csak ott és azon körülmény közt található kifogástalan, valódi társadalmat.

A felekezetiesség szűk határai közt mozgó mosaismus keblében például hiába keressz az egyetemes jóllétért lelkesülő

férfiakat, mert talaja csak nemzeti hősöket képes teremni; a túlvilági jutalmazást a legmagasabb foku érzékiségben helyező izlámiban hasztalan keresed a nemes erkölcsi, vallásos és szellemi élet kifejlésének legnélkülözhetlenebb alapját, a tiszta családi életet; mert az izlám erkölcsi vallás ugyan, de az általános szellemi haladás útját elzárta, midőn bár mindent vallásos szentséggel ruházott fel prófétája, de a legfőbbet, a házasságot végzetes érzékiségnek dobta áldozatul; a szivből minden vágyat és szenvedélyt kioltó s a legfőbb tökéletesedést a teljes szellemi és erkölcsi nyugalom és megsemmisülés hónapján, a Nirvánában kereső budhismustól miért várnád a szellemi és erkölcsi törekvés és tevékenység feltételét? hisz a teljes nyugalom állapota nem a szellemi tökéletesedés, hanem az elszármulás útja, mely az egyént a társadalomtól s annak kötelekeitől elszakítja s elszakítja azon tértől is, melyen a munkás erkölcsiség egyedül fejthető és gyakorolható; s hogy még csak egyet említsek, a hol a bünboesánatok s a lelkeknek a tisztító tűz kínai közül időelötti kiszabadulása alku szerint kieszközölhető, ne sürgesd az ingyen vettétek, ingyen adjatok elvének megvalósítását, valamint ott, hol az egyház feje önmagát a csálhatatlanság nimbusába övezi, oknélkül hangoztatod a Jézus szép intését: a ki köztetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok.

Ámde nézzétek ai. azon nemzetek társadalmát, melyben Jézus lelke, a tiszta keresztény szellem munkás, mennyire más nézet uralkodik ott s hatja át a lelkeket; ott nem ismeretesek a felekezetiesség szűk határai, mert abban a Gamaliel lábainál növekedett Saul Pállá változik, ki többé nem fér meg a nemzetiség által korlátolt szűk határok között, hanem az egész világra van szüksége, hogy munkásságát kifejthesse; ott azon irgalmas samaritanus példája irányadó, ki a rablók kezei közül holtelevenen kikerült utast ismeretlenül is ápolás alá veszi s nem kérdezi szűkkeblüleg az önmagát igazítani akaró törvénytudóval: kicsoda az én felebarátom? ott nem teszi kérdés tárgyát s nem képez válaszfalat a hitnézetbeli különbség ember és ember között, hogy azoknak, kik azzal kisebbítik az Urat, hogy az ő szolgáinak merészlik magukat nevezni, alkalom nyujtassék a kinzások rémesnél rémesebb nemeivel százezerenként gyilkolni az ártatlanokat s a végén a kereszténység nagy gyalázatára az Arbues Péterek szentté kanoni-

záltassanak, a miért virágzó tartományokat sivatag pusztává tettek „a z Isten nagy dicsőségére“; nem ai. mert ott a mester eme szavai: ti mindnyájan Isten fia i vagytok az én bennem vetett hit által, vezérlik az ő követőit arra, hogy a társadalom elesettjeit fölemeljék, a tudatlanokat tanítsák, hogy menhelyet nyujtsanak, kiknek nincsen, hová fejöket lehajtsák, ruházzák s élélmezzék azokat, kik nem szönek-fonnak, sem csürökbe nem takarnak; s míg egyik kezökben mindenföldi bajt orvosolni képes panaceát (csodaszer) hordoznak, ugyanakkor a másikból nem hiányzik a korbács sem, hogy az Isten házából kiüzzék azokat, kik adnak és vesznek, kik az erény, becsület s erkölcsiségre alkudoznak s tolvajok és rablók vegy divatosan szólva: iparlovagok barlangjává teszik a szenthelyeket.

Igen ai. a Jézus Krisztus ma is az s ezután is az lesz, a ki ezelőtt volt; de nem azon élettelen múmia, mivé a trienti és más zsinatok s általában az orthodoxia balzsamozásai kövítették, hanem azon geniusa az emberiségnek, minőt minden nép mythologiája a nemzet számára tulajdonítani szokott és szeret, azon a népmesékben tündérnek nevezett alak, mely mindenütt megjelenik, hol segílni kell; most a Tibériás tengerén találkozunk vele, a mint a vihart elcsendesíti s megremült tanítványait megnyugtatja, majd a Bethsaida tavánál gyógyítja meg a 38 évi betegségben sinylödött; most Kánában az örvendezők zavarát oszlatja el a kövedrekbe varázsolt vídámító itallal, majd a Jákob kútjánál nyujtja az örökélet vizét a samariai nőnek; most ismét az olajfák hegyén látjuk honfiui könyeket hullatni Jeruzsálem jövő pusztulásának elgondolására, majd Salamon templomában a könyörtelenül élébe hurczolt bűnös asszonyt bocsátja el a megjobbulás feltételével; szóval ai. nincs azon viszonya az életnek, nincs azon körülménye ugy az egyes embernek, mint a társadalomnak, melyben Jézus éltető lelke a jól felfogott és helyesen értelmezett keresztény vallás ott ne volna s nemesítőleg ne munkálna, fejlesztve és nemesítve az erkölcsöket s művelve az ismereteket és tudományokat, a mit ő maga ezen szókban fejez ki: *ime! én veletek vagyok minden napon e világ végézetéig.*

A Jézus Krisztus minden időben ugyanaz volt és ugyanaz lesz, ezen szavak további értelme az, hogy a Jézus el-

vén épült ker. vallás örökigazságainál s fejlődési képességénél fogva arra van hivatva, hogy minden népek és minden idők, tehát a jövő vallása legyen. Mint mindennek a világon, ugy általában a vallásoknak s különösebben a ker. vallásnak is voltak ellenségei minden időben. A tizenhatszáz évvel ezelőtt elültetett mustármagot, alig lön gyenge csemetévé, már ostromolni kezdé ádáz vihar, gyenge ágait pedig oly sokszor tépdeste orkán s a talajt, melybe ültetve volt, annyiszor öntözte védőinek s ápolóinak kiömlő vére, hogy megmaradása, sőt időről-időre való erősbödése és gyarapodása csodának volna nevezhető, ha nem a legvilágosabb bizonyíték lenne isteni eredetéről és életképességéről.

Az ég és föld elmulnak, de az én beszédim semmiképen el nem mulnak; mert a beszédek, melyeket én szólok nektek, lélek és élet, mondá a nagy mester látnoki lélekkel, és a mit mondott, mindaz e tekintetben igazolva lön; az ő beszédi el nem multak, noha rajongás és hitetlenség, tudomány és értetlenség, idegenek és enfiái folyton ostromolták; s nem mutatják-e előhaladott korunk összes vivmányai, az emberiség mivelődésének története s mind az, a mi nagy, szép, nemes, dicső tizenhatszázad alatt alkottatott, hogy a beszédek, melyeket ő szóltott lélek és élet! mert mindazok kétségtelenül a keresztény szellem befolyása alatt szülemlettek!!

De sietek megjegyezni, hogy a midőn a keresztény vallásról beszélek, a kereszténység terebélyes fájának nem azon ágát értem, mely a reátekert sokféle dogma kötelékek miatt már jó idő óta aszásnak indult s azon szegény lelkeknek, kik annak termésére vannak utalva, ma is az előreelrendelés, eredendő bün, Krisztus elégtétele s több eféle éretlen, akarom mondani túlérrett gyümölcsöket nyujtja, melyekből a tápláló magvat a józanész semmi módon kivenni, annál kevésbé megemészteni nem képes; vagy beszéljünk nyiltan, azon egyház hitvallása nem lehet a világ és főleg a jövő vallása, mely gyermekes félelemmel fut a tudomány vivmányai elől, mely elátkozza s börtönre juttatná ma is a Galileieket, mely ma is azt hirdeti, hogy a hit temploma összeomlik, ha a nap Gibeonban, a hold Ajalon völgyében a Józsue szavára meg nem állott, Jerikó falai a trombita szótól le nem omlottak, ha Ilyés tü-

zes szekeren nem mehetett az égbe s ha a világ a mózesi előadás szerint hat nap alatt és Isten egy „legyen“ szavára elő nem állott; mert ezeknek s az ehez hasonlóknak hite szép és üdvhozó is lehetett az emberiség gyermekkorában, midőn tejnek italával kellett táplálni a hitben gyengélkedőket, de ma s ezután még kevésbé lehet az öntudatra jutott s gondolkozni szerető lelkeket e nemü táplálékkal éltetni, miután ama többieknek elhordozására is képesekké lettek, melyeket Úrunk az ő kicsinyeinek még el nem mondhatott.

Igen ai. csak azon vallás, mely a Jézus elvén alapul, lehet az emberiség és jövő vallása, az elv tisztasága- és fejlődéskéességénél fogva; ezen elv pedig két tárgy: Isten és ember körül forog. Szerinte Isten szellem és atya, az ember kiletének sulypontja a szellemben, nem a testben, az örökkévalóban, nem az időszerűben, a láthatlanban, nem az érzékiben van; ezen elvnek tisztaságában és mélységében van a kereszténység rendkívüli fejlődéskéessége s fejlődéskéességében jövője, nem pedig az egyházak által időnként megállapított dogmákban; és a mint a független Svájc egy szabadszellemeű államférfia oly szépen és igazán mondja: „a kereszténységnek semmi kárt sem fog okozni az, ha egykor az egész világ belátja, hogy alapítója olyan ember volt, mint más emberek, és műve emberi, kicsiny és szűk kezdetében, egyoldalú gondolatában; mert ha minden kritikusok jól laktak is, még mindig marad fönn tizenkét kosár Jézus régi barátai számára.“

Ugy van! ha beteljesedik is az Úr ama jövendölése: támadnak hamis próféták, kik sokakat elhítenek, ha előállnak is az újkori bölcészet apostolai Schopenhauer, Hartman, Comte, Buckle, Vogt, Büchner vagy a csillagok milliárdjai közt az Istent fel nem találó Lalande, én meg vagyok győződve, hogy akkor is valósul az Urnak ama másik jövendölése: és prédikáltatik az Istenországának evangelioma az egész földön; mert szent hitem az is, hogy senki más fundamentomot nem vethet azon kívül, a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus. „Ez a Jézus Krisztuson alapított hit pedig és a tudomány, a szellem vallásos áhitata és a tapasztalati élet többé nem ellentétek“; mert a mint korunk egyik legnagyobb bölcésze és theologusa mondja: a kereszténység

a legtökéletesebb észszerű vallás. Azon Isten, kit Krisztus imádni tanít, épugy nem természetellenes, mint nem ész- és emberellenes; hanem oly Isten, a ki midőn magát az ember Krisztusban kijelentette, az által azt is kimutatta, hogy a tökéletes észszerűség és emberiség, vagy más szavakkal, az emberi természet legtökéletesebb kifejlődése, egyszersmind az ő lényegének is legmagasabb kifejezése. A kereszténység az emberiség vallása; keresztény és ember a szó legmagasabb értelmében egyjelentésűek. Ezen tétel igazsága kezeskedik a kereszténységnek, mint a világ vallásának örökkétartóságáról és az igazságnak a tévelygés, az előítélet és hazugság feletti diadaláról." (Scholten).

T. gy. atyámfiái az Urban! odáig jutottam már, hogy tárgyam megvilágítására ismétlés nélkül nem sokat mondhatok; nincsen tehát egyéb hátra, mint megköszönni nagyrabecsült figyelmeteket, melylyel egyszerű szavaimat kísérni szivesek valátok; nincsen egyéb hátra, mint kérni a kegyelem Istenét, hogy a mint őseinket szent hitünk örök igazságaira rávezérelte s annak védelmében erősekké tette századok nehéz viharaiiban, ugy minket is tartson meg e szent zászló alatt, melynek felirata: a J é z u s K r i s z t u s m i n d i g u g y a n a z; s nincsen egyéb hátra, mint anyaszentegyházunkat s ennek minden egyes tagjait, ugy a jelen alkalommal az egyház közügyei igazgatására a távolról is összesereglett apostolait, a minden áldások Urának gondviselésébe ajánlani, kinek jóvolta legyen minden időben az őket féllőken. Amen.

ÜRMÖSI KÁLMÁN.

AZ UNITARIUS VALLÁSKÖZÖNSÉG E. FŐTANÁCSÁNAK AUGUST. 29—31. NAPJAIN TARTOTT GYÜLÉSÉRŐL.

Bár a jelen gyűlésnek nagy fontossága, de mondhatni rendes ügyek voltak a tárgyai, tárgysorozatában nem volt oly égető kérdés, mely kiváló érdekeltséget keltsen, mégis az E. Tanács vidéki tagjai szép számmal jelentek meg, jelölül annak, hogy nem csak a választások keltenek érdekeltséget.

A főtisztelendő püspök ur, mint az egyházi elnök a szép számban egybegyült tanácstagokat a következő beszéddel üdvözölte:

„Mltsgs és főt. egyh. főtanács!

Egyházi életünkben egy év ismét eltelt, s ránk nézve, kik ez idő szerint annak határai felett örködni, mezeit mivelní hivatva vagyunk, nem csekély fontossága kérdések, hogy mit tettünk és mit mulasztottunk el ez idő alatt? Szántottunk-e és vetettünk-e a maga idejében, vagy összedugott kézzel néztük a napok, hetek és hónapok folyását, a mint ezek egy évnőve, ismét beszakadtak az idő végtelen tengerébe. Barázdáinkon tisztogattuk-e a termést, vagy a gyomot a tiszta búzával együtt hagytuk felnőni? Figyelemmel kísértük-e a kalászok megzsenedülését, hogy a sarló után nyuljunk, vagy elnéztük, hogy a megérett gabona szárában megtörjék, a termés elpusztuljon, s a csür és éléstár üresen maradtak? Kép nélkül szólva: felhasználtunk-e minden alkalmat egyházunk ügyeinek hasznos intézésére, érdekeinek előmozdítására, vagy eredménytelenül szalasztottuk el azokat, a melyeket pedig az irás szavai szerint: Áron is meg kellett volna vásárolnunk?

Ime a kérdésekre a feleletet megkapni gyűltünk ez alkalommal is össze Mlgs és főtisztelendő egyh. főtanács, ez anynyi nagy emlék által megszentelt helyre, kolozsvári szent eklézsiánk kebelébe, e tanács terembe, melynek falairól hitbuzgó elődeink szellemárnya buzditólag és biztatólag intenek felénk s én őszintén óhajtom, hogy azok mindnyájunk megelégedésére és örömére, vallásközönségünk s általában a társadalom erkölcsi nyereségére legyenek.

Igen, mert jöllehet egyházunk ügye közvetlen csak a mi ügyünk, egy tényezője az is a társadalom, a haza és emberiség közügyének. Az egyház templomai és iskolái által mindig befolyt s mindig bé fog folyni az emberiség legszentebb érdekeire. És én szeretem hinni, hogy számunk arányához képest a mi egyházunk hiven teljesítette a ránéző munkát, lelkiisme-

retesen megfelelt kötelességének s helyzetéből származó befolyását mindig arra használta fel, hogy ugyanazon érdekeket ápolja és mozdítsa elő, a melyekért az emberiség is lelkesült, a melyek annak javára és tökélyesbülésére szolgáltak. A mi egyházunk sohasem állott utjában a közművelődésnek, elvei, tanai s intézményei által mindig a szabadság, a testvériség és egyenlőség mellett küzdött, templomaiban és iskoláiban a keresztény szeretettel együtt hirdette a hazafiság és nemzetiség erényeit. E szempontokat tekintve tehát szintén szükség, hogy hívek maradtunk legyen magunkhoz, egyházunk hagyományos elveihez és erényeihez.

Másik teendője egyházi főtanácsunknak, hogy mint az okos gazda elkészíti és megszerzi az előtte álló munkához a megkívántató eszközöket: mi is gondoskodjunk azon módokról és eszközökről, melyeknek segítségével célunk felé közeledhetünk, egyházunk javát és gyarapodását előmozdíthatjuk. Ama tétellel: mindent a maga idejében, elválhatatlanul össze van kötve az is: mindent a legalkalmasabb eszközökkel, mihez képest remélem, hogy valamint a mult elbírálásánál az igazságot szeretettel, ugy a jövőt illető terveléseknél a legjobb akaratot a legmélyebb bölcseséggel fogja a Mlgs és főt. egyh. főtanács párosítani.

Mint hogy már a végzett munkáról a megvizsgálandó jegyzőkönyvek és szokásos évi jelentések rendjén, a végzendőkről pedig az E. K. Tanács előterjesztéseiből bőv alkalma lesz Mlgs és főt. egyh. főtanácsnak magának teljes meggyőződést és tiszta tudomást szerezni; én ezeknek jelzésével nem fárászom becses figyelmét, hanem egyfelől atyafiságos szeretettel s keresztény örömmel üdvözölve megjelent egyházi tanácsos atyánkfiait, valamint egész főtanácsai gyülekezetünket, másfelől az előttünk álló munkához türelmet, kitartást, egymás iránt illő figyelmet és szeretetet, az ügyek tárgyalásánál ne a különleges, hanem a vallásközönségünk egyetemleges érdekeinek szemelőtt tartását kérve és remélve, a főtanácsai gyűlést ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

E figyelemmel hallgatott és nagy élénkséggel fogadott beszéd után az ülés megnyílt, s a tagok számbavétele után felolvastattak a következő évi jelentések.

I. A Főtisztelendő Püspök ur jelentése.

Méltóságos és Főtisztelendő Egyh. Főtanács!

Évi jelentésemet minden bevezetés mellőzésével, egyenesen tárgyaim előadásával kezdem meg.

1) A belső emberek változását illetőleg, mult évi zsinati főtanácsunk óta:

a) Lelkészi karunk új erőt nem nyert. Az isteni gondviselés örködött az ő szolgáinak élete felett, hogy azok sorából bőződ-ujfalvi

lelkész Gvidó Mózes afián kívül más nem hagyott hátra gyászoló családot. Helyébe Bartók Albert ideiglenes nyugalomban volt afia neveztetett ki. Ezen kívül csere utján Vas István afia H.-Keménfalváról H.-Szt.-Péterre s onnan Varga Zsigmond afia az ő helyébe neveztettek.

b) Iskolamestereknek kinevezettek: Kerekes József, kolozsvári főtanodánk VII. gymn. osztályából Bethlen-Szt.-Miklósrá; Kis Jakab, jánosfalvi községi tanító Dersbe, miután a múlt évben ide kinevezett Szathmári Miklós ottani községi tanítói állomását jónak látta megtartani; Kis György, szintén jánosfalvi községi tanító, ugyanoda isk. mestereinek is kineveztetett, továbbá Nagy Ferencz és Szabó Lajos, mindketten a sz.-kereszturi állami tanítóképezdében végzett s tanítói képesítő vizsgát tett ifjak, az előbbi Enlakára, az utóbbi Szabédra. Mihez képest ezen most említett isk. mestereink közül egynek kivételével a többi okleveles tanító, s remélem, hogy e tekintetben rendről-rendre mindinkább eleget tehetünk az országos törvény kívánalmának szintugy, mint saját egyházunk közérdekeinek. Én részemről teljes munkálók ezen munkálók, csak-hogy egyházközségeink is gyámolítsanak törekvésben belső embereink — mert ezt nemcsak isk. mestereinkre értem — anyagi helyzetének lehető emelésében, a minek, bár szegénységünket ismerem, utja és módja felett nem akarok kételkedni, mert akkor vallásos buzgóságunkat s hagyományos áldozatkészségünket kellene kétségbe vonni, a mitől Isten őrizzen meg mindnyájunkat s még utódainkat is az időknek végéig.

c) A toroczkói iskolánál a másodtanítói állomás ürességbe jövén, Vaska Béla papjelölttel töltetett be;

d) elhaltak: Gvidó Mózes, fennebb már említett bözödujfalvi lelkész afián kívül Bartha Zsigmond énlaki isk. mester, Sándor István és Péterfi József nyug. lelkész és Szabó Lajos szabédi isk. mester és az országszerzte ismert kedélyes jó öreg Tiboldi István, nyug. isk. mester afiai.

e) ürességben jelenleg sem lelkészi, sem isk. mesteri állomás nincs.

2) Papi szigorlatot tettek az 1879/80-ik isk. évben Vitális Elek, Végh Mihály, Kanyaró Ferencz és Raffaj Zsigmond, mindnyájan dicséretes eredménnyel. Ezekkel ez idő szerint 11 papjelöltünk van, a kik részint középtanodáink mellett mint köztanítók, részint mint magán nevelők vannak alkalmazásba; egyikök, névszerint Varga Dénes, Londonban, ottani hitrokainak theol. tanintézetében, azoknak nagybecsű segélyével folytatja tanulmányait.

3) Az anyakönyvi és népesedési kimutatások szerint egyházunkban 1879-ben:

A) Kereszteltetett a) fiu 985.

b) leány 1600.

együtt 1985 gyermek; 126-al több, mint 1878-ban. Ezekből házasságon kívül született 168, a mi az összeszülötteknek 8.5%-a lévén, a múlt évi 9%-hoz képest ismét némi javulást mutat az erkölcsi életre nézve.

B) Konfirmáltatott a) fiu 418.

b) leány 483.

együtt 901; több 42-vel, mint 1878-ban.

C) Összeeskettetett a) mentvényel 258.

b) hirdetéssel 312.

együtt	570	pár; 88 párral több,
--------	-----	----------------------

mint 1878 ban.

D) Meghalt: a) a férfineből 806.

b) a nőneből 760.

együtt	1566	; 71-el kevesebb, mint 1878-
--------	------	------------------------------

ban. A szülöttek száma a halottakét felülmúlja 419-el.

E) Átállott hozzánk 181.

" tőlünk 27.

e szerint 154-el több jött hozzánk, mint a mennyi tőlünk más vallásokra tért.

F) A lélekszám 1879-ben lesz 53911.

1878-ban volt 53827.

a mi csak 84 szaporodást mutat; holott tekintettel a szülötteknek a halottakat felülhaladó 419 és az átállásnál mutatkozó 154 gyarapodó számát, a tényleges szaporodásnak az 500-at meg kellene haladnia. E nagy különbséget azt mutatja, hogy az összeírás a múlt évben kevesebb pontossággal hajtott végre, mint megelőzőleg, a mit az illetők figyelmébe ajánlok; mert az ily adatok hajszálig, igaz, soha sem találunk, de a különbséget lehet a lehető legkisebbre szállítani illő utánjárással.

Az iskolákat és iskolaköteleseket illető adatok az E. K. Tanács évi jelentése során terjesztetnek elő.

4) Püspöki jegyzőkönyv száma 1879-ről 438, mihez hozzáadva ugyanezen évről az E. K. Tanács utján elintéztetett 368 és a főpapi törvényszék utján elintéztetett 87 ügydarabot, a múlt évi ügydarabok száma 893. Mi erőnk és tehetségünk szerint mindenkor arra törekedtünk, hogy végzéseink által oly intézkedéseket tegyünk, a melyek vallásközönységünk javára, anyaszentegyházunk közérdekeinek előmozdítására legyenek. A megvizsgálandó jegyzőkönyvek egyébiránt évi munkásságunk tükréről fognak szolgálni. Ezek s az E. K. Tanács évi jelentése teljes képét nyújtandják közigazgatásunk, pénz- és nevelésügyünk egy évi folyamának. Legyen szabad azonban szorosabb értelemben vett egyházvallási életünkben egy pár mozzanatot nekem is kiemelni.

5) A lefolyt évben két szervezett leány egyházközségünk alakult, egyik Radnóth és Csapó községben, a másik Hódmező-Vásárhelyt. Az előbb említett két községben élő buzgó hiveink ugyanis testületté alakulva, mint filia a dicső-szent-mártoni ekklezsiához csatlakoztak s annak esperes lelkészével évenként négyszer nálok tartandó isteni tisztelet iránt jegyzőkönyvileg megállapodtak. Egyszersmind, hogyha a netán most élőkkel az áldozatkész vallásos buzgóság is kihalna, hogy az isteni tiszteletek tartása jövőre is biztosítva legyen, az ennek költségeire megkívántató alapot részben már le is tették, részben összegyűjteni magokat elhatározták. A mily vallásos örömmel jegyzem föl Radnóth-Csapó községben élő atyánkfiaiak e szép tettét: ép oly melegen ohajtanám, hogy különböző helyeken nagyobb számban lakó atyánkfiai is a nemes példa hasonlóra lelkesitené s e tekintetben főleg Sepszi-Szent-

Györgyre és Brassóra méltó várakozással nézhetnek szemeink. Mindkét helyen oly számban vannak hiveink, hogy egy-egy szervezett filiává való átalakulásukhoz csak az ők komoly és buzgó elhatározásuk kívánatik.

Hódmezővásárhelyi hiveink a budapesti fiók-egyház szervezetét vették át a helyi viszonyokhoz mért kevés módosítással s az első rendes isteni tisztelet megtartására kolozs-doboka körüli esperes T. Nagy Lajos afiát kértem fel, ki azt az év pünköst ünnepén a legjobb sikerrel végezte. Ugy saját hiveink, mint a testvér egyházak számos tagjai is vallásos ihlettséggel vettek abban részt, s ezen első unitárius rendes isteni tiszteletéről Hódmezővásárhelyt a helyi lapok is a legkedvezőbben nyilatkoztak. Egyébiránt, hogy hódmezővásárhelyi hiveink egyházi benső állapotáról teljesebb tájékozást nyerjen egyh. főtanácsunk, legyen nekem megengedve, hogy gondnoka id. Szametz András afiának egy hozzám intézett leveléből az ide vonatkozó sorokat közöljem: „Kis egyházunk tagjai — ugymond ezen levélben — lélek nyugalommal és gyönyörűséggel élnek egy Istent valló hitükben s minden vasár és ünnepnapon buzgóan járnak Benzur István hitokonunk házában tartani szokott istentiszteletünkre, hol éneklés, imádság és egyházi beszédek felolvasása által emeljük lelkeinket fel Istenünkhöz“. Ugy hiszem, e néhány sorban oly képét látjuk szóban levő fiók egyházunk egyházi benső életének, melyhez nekem egyebet adnom nem lehet, mint azon forró óhajtasomat, hogy az isteni gondviselés örökjék az ő kisded serege felett.

6.) Budapesti fiókegyházunk már kezd bölcsőjéből kikelni s egy imaház és rendes papi állomás szervezésére nézve az első lépést megtette, a megkívántató alap gyűjtéséhez fogván. Ez elhatározását Isten segítségül hívásával szentelte meg, f. évi május 30-án tartott nyilvános isteni tisztelettel, melynek megtartására kolozsvári lelkész Péterfi Dénes afia utazott fel. Nagy a cél, s így annak létesítése is nagy erőt igényel, de az erdők óriás fái is csak egy kis magból nőttek fel. A csiraképes mag el van vetve, mi védjük és ápoljuk reményünkkel, szeretetünkkel és áldozatkészségünkkel, hogyha lassan is, de fejlődhessék, növekedhessék időről-időre. Legközelebről pedig ne vonjuk meg attól a mi segélyünket, a mire fel vagyunk hiva s a miért rövid időn budapesti hiveink esdő szözetával fogom megkeresni ekklezsiáinkat.

7.) Ezen még csecsemő, de életszint mutató ekklezsiák mosolygásában gyönyörködve, nem szabad megfejeltkeznünk már nagykorúvá lett, sőt századok viharát kiállott, s annyi tűzpróbán átment összes ekklezsiáinkról se. Ezeknek anyagi állapota, gyarapodása, vagy hanyatlása stb. a mint ezekből magunknak az esperesi vizsgálati jegyzőkönyvekből meggyőződést szerezhetünk a Képviselő Tanács évi jelentése rendjén, ha nem is részletesen, legalább főbb vonásokban fel lesz tüntetve, én csak a vallás erkölcsi élet némely tüneteire szoritkozom.

Mint általában a társadalom s más egyházak úgy a mi egyházunk erkölcsi ábrázatán is égető seb az ugynevezett vadházasságok szaporodása. A küküllőköri vizsgálati jegyzőkönyvben Sároson, Dombon és Dicső Szt. Mártonban be is vannak jelentve ilyenemű házasságok, s tudom, hogy egyebütt is fordulnak elő. Ezek ellen azonban más gyógyírt én nem tudok ajánlani, mint a mit a vizsgáló szék is alkalmazásba vett: a jóakaratu intést és dorgálást.

A templom gyakorlás általában komoly aggodalomra nem ad okot; mert mindig voltak s mindig lesznek, a kik kerülték s kerülni fogják az Urnak tornáczait, de azok sem fogynak el soha, a kik a zsoldtáriróval így szólnak: „Uram, szeretem a te házadban való lakásomat“ és a szerint is cselekesznek. Mindazáltal nem lehet tagadni, hogy egyes helyeken nagyobb mérvben kezd terjedni a templomtól való elidegenedés, mint hogy azt közönségesen vehetnők. Egyes ekklezsiákat nem említek, mert megeshetnék, hogy a melyek a névsorból kimaradnának, mind igazaknak tartanak magokat, pedig az én értesülésem is hiányos lehet. Hanem ha szavam a jegyzőkönyv rendjén egyházunk minden tagjához eljutna, arra kérném összes hiveinket, hogy ne szakadjanak el az élő Istentől, kinek oltalmában van egyedül biztonságunk és bátorságunk; lelkész atyámfiai pedig ne szűnjenek meg élhittel és buzgósággal hirdetni az Ur igéit, hogy annak vonzereje erősebb legyen, mint a templomulasztásra való hajlam. Használják fel főleg a konfirmációi tanítást arra, hogy egy vallásos, templom és egyházszerető nemzedéket növeljenek; melyre ráilljék az apostol mondása: „királyi papság, szent nép vagytok.“ E tekintetben ohajtánám, hogy nagyobb gyülekezeteinkben mindenütt ne két évenként, hanem minden évben gyakoroltatnék a konfirmacio s az mindig illő ünnepélyességgel történnék. Egy oly alkalom ez, a mely a vallásos kedélyre mindig ellenállhatlan benyomást gyakorol. Minél gyakoribb e benyomás, annál mélyebbre hat és annál nehezebben mosul el.

De ha már egyházi életünk egy pár árnyoldalára rámutattam, nem maradhat említés nélkül annak fényoldala se. Az ekklezsiák iránti áldozatkésztség nemes forrása — Istennek legyen hála — ma sincs egészen kimaradva. A hivek főleg templomaik építésére vagy kijavítására, szöszék, urasztala feldíszítésére mindenütt meghozzák kisebb nagyobb áldozataikat. Itt ott találkoznak nemes lelkek, a kik a belső emberek jóvedelmének gyarapítását is egy vagy más uton szívöken hordozzák s e végre vagy életökben adományoznak, vagy halálok utánra végrendelkeznek. Neveik meg vannak örökítve a vizsgálati jegyzőkönyvekben, itt nem ismétlem. Leljenek mindnyájan örömet a jó tett főlemelő öntudatában s abban, hogy példájok hasonlóra buzdítson másokat is; hogy az Úr oltárán soha se szűnjék meg ez áldozatok hosszú sorának jó illatu füstje.

8) Végül hagytam, a mivel mindnyájunk munkaköre végződik: Istenben elnyugodott halottainkat. Fennebbmár említett belső embereinken kívül mult évi zsin. főtanácsunk óta a következő egyházi tanácsos atyáknak nevét jegyezte fel a halál angyala szomorú könyvébe: Botár Ferencz, Zsombori János, id. Fekete Károly, Gál Miklós, ar. tordaköri felügyelő gondnok; kik mindnyájan egyházunkhoz való hív ragaszkodásuknak, szent vallásunk iránt érzett szeretetüknek mécsét, áldozatkészségük és tevékenységük nyilvánításával és gyakorlásával lobogtatták közöttünk. Mécsük immár kialudt: legyen csendes nyugodalmuk s áldott emlékük; üresen hagyott helyükre pedig támadjanak új erők, új buzgósággal, világos értelemmel és nemes szívvel, hogy a hív és igaz lelkek soha el ne fogyjanak közöttünk.

Ezzel bezárom tán igen is hosszúra nyult évi jelentésemet. Legyen Istennek szent áldása egyházi főtanácsi gyűlésünkön!

II. Közigazgatási és tanügyi jelentés.

Kedves kötelességének ismeri az E. K. Tanács legelsőbb is azt hozni a Mltsgs. és Ft. E. Főtanács becses tudomására, miszerint legutóbbi jelentése óta semmi oly ügy nem fordult elé vallásfelekezetünk kebelében s közigazgatásunk keretében, mely fájdalmas vagy káros lenne.

Egyes ekkleziáink és belső embereink közti viszony általában jó, fordult ugyan elé az E. K. Tanács előtt néhány háborgási eset, de azok közül kettő már békesen elintéztetett; reméli az E. K. Tanács, miszerint a még el nem enyésztetett kérdéseknél is sikerülni fog a Főtiszteletendő Püspök Urnak az indokolatlanul felingerült kedélyeket lecsillapítani.

Az egyes ekkleziák életének tükröi levén az esperesi vizsgálatokról szerkesztett jegyzőkönyvek, ezek megvizsgálására kiváló figyelmet fordított az E. K. Tanács; eddigi vizsgálódásai eredményeül megnyugvással jelentheti, hogy anyagi tekintetben tagadhatatlanul haladás mutatkozik; az egyes ekkleziák pénzkezelése naponta rendezettebb.

A tőkék elhelyezésénél az E. K. Tanács vonatkozó, a tőkék biztos elhelyezését célzó intézkedései foganatba vétetnek; a helyesebb gazdálkodás eredménye hogy bár az 1879. és a folyó évben vallásfelekezetünk kebelében templomokon és tornyokon, s legtöbb esetben belső ember afiai lakásai javítására mindenik körben 19 ekkleziában jelentékeny, másokban csekélyebb, együtt tetemes építkezések történtek: jövedelmeikből az egyes ekkleziák mégis szép összeget gazdálkodtak meg. Nem véve tekintetbe ugyanis püspöki vizsgálat alatt álló 5 ekkleziánkat, melyekben az 1879. évben nem tartatván vizsgálatok, azokból számadások nem érkeztek; de a melyeknek pénzviszonyai, az egy Verespatakot kivéve, folytoanos gyarapodásnak örvendenek; nem véve tekintetbe Kolozsdoboka körüli 3 ekkleziánkat, melyekben hasonlóan nem tartatott vizsgálat; a számításba hozott hét kör tőkék kamataiból és egyéb jövedelmeiből meggazdálkodott.

Keresztur kör	21539	frt	32	kr	tőke után	1228	frt	89	krt.
Maros kör	33246	"	83	"	"	1003	"	18	"
Torda-Aranyos kör	35507	"	47	"	"	2898	"	15	"
Felső fejtér kör	1097	"	13	"	"	273	"	66	"
Kükülő kör	4835	"	19	"	"	323	"	53	"
Udvarhely kör	13071	"	94	"	"	1034	"	11	"
Sepsi Miklósvár kör	32603	"	65	"	"	2666	"	64	"
együtt						141,901	frt	53	kr.
						9428	frt	16	kr.

A magtárak állása gabonában 14339 véka

pénzben 5513 frt 98 kr.

Tekintve ekkleziáinknak szükös anyagi viszonyait, tekintve gazdasági ügyeink országosan rosz állapotát, kétség kívül örvendetes jelenség a feltüntetett meggazdálkodás, de tagadhatatlanul vannak a szépecske képnek árnyoldalai is.

Ily árnyoldal a tetemes hátrálékok, melyekről, mivel a beérkezett számadásokban részletesen nincsenek feltüntetve, az E. K. Tanács biztos táblázatot nem bir összeállítani; a hiányos adatokból is látszik ez, látszik különösen a marosköri hatóság által összeállított táblás kimu-

tatásból, a mely szerint a f. évre áthozott hátrálék: az elmúlt időkbeli liquidumok, kamatok, haszonbérek, és egyebek czimen 6722 frt 6 kr, melyből kamathátrálék 2588 frt 81 kr. Ehez mérten a jelzett 7 körbeli ekkléziáink különböző czimekeni activ hátrálékait bátran tehetjük 10000 forintra.

M á s i k á r n y o l d a l a magas kamatláb. Bölöni ekkléziáink kivételével, hol a kamatláb 6 és 7%, egyebütt a kamatláb 10%-nál nem igen kissébb, az E. K. Tanácsnak azon rendeletei ellenére, hogy a kamatláb 8%-nál magasabb ne legyen, ezt a Mgs. és Ft. E. Főtanács becses figyelmébe is ajánlja, nemcsak azért, mert jelenleg az a szerfelett magas kamatláb nem is törvényszérű, hanem különösen azért, mert hitbéli ügyaira nézve a magas kamat veszélyt hozó, hisz a magtári pénzekkel együtt a 7 kör 147415 forint tőkéje után azon körbeli hitbéli afnai, 14700 forintot s a 14339 véka magtári állomány után 1433 véka gabonát kötelesek fizetni évenként kamatba.

A kamatláb szabályozása mulhatlanul szükséges.

A magas kamatláb annyival veszélyesebb, mert az adósok az a szerénti kamatokat nem bírván fizetni, ezek újabb adósságképpen az adósokra rovatnak, sőt az esedékes kamatok, a számadók terhére bevételteknek vétetnek; e rendszert gyakorolja különösen aranyos-tordai kör hatóságunk kétség kívül azon jó indulatból, hogy az ekkléziáiak a lehető sebességgel vagyonosodjanak az egyes hivek érdekeire való tekintet nélkül.

Az E. K. Tanács látva ez eljárás hátrányos és káros voltát, s különösen azt, hogy a magas kamatoknak az adósokoni tőkésítése által az adósok fizetéképessége nagyon hamar kimerítették s ez által a tőkésített kamatokkal egyetemben magok az eredeti tőkék is veszélyeztetnek több versen, jelesen 125—1880 szám alatt megrendelte, hogy a tőkék kamatai és egyéb bevárándók, például haszonbérek ne halmozassanak az illetőkre, hanem tényleg vétessenek bé; s az ekkléziáiak szükségnein fedezése után rendelkezés alá maradandó jövedelmek ne adassanak ki kölcsön, hanem takarékpénztárilag kezeltessenek.

A takarékpénztári kezelés Aranyos-Torda körben kezd dicséretre méltólag szokásossá válni, mely körnek jelenleg 3051 forintja van takarékpénztárban és 7386 forintja értékpapirokban elhelyezve.

Az ekkléziáiak fekvő birtokában csekély változás történt; az E. K. Tanács csak az a brudbányai ekkléziáinak engedélyezte egy zúzdájának és ahoz tartozó fekvőségek, meg a szentbenedeki és siménfalvi ekkléziáinak korábbi határozatok nyomán kevés fekvőségek eladását; s bár több helyt mutatkozik hajlam fekvőségek elidegenítésére, az E. K. Tanács, habár jelenleg a fekvő birtok pénzértéke, mint ilyen, többet jövedelmezne, mégis egyfelől azért, mert a fekvőbirtok minden körülmények között biztosságot nyújtó vagyon, s mert a birtokviszonyoknak küszöbön álló rendezésével azok értéke és jövedelme is bizonyosan gyarapodni fog, azért fekvőbirtok elidegenítését csak nagyon előnyöz esetekben engedélyezi, sőt melegen ajánlja, hogy ekkléziáink ez idő szerint bármintemű befolyó pénzeiket fekvő birtoknak, szántóknak, kaszálóknak, sőt legelőknak vásárlására fordítsák. A fekvőbirtok állományában az egyen-

suly fenntartatott, sőt nevededett az által, hogy néhány ekklezsia több fekvőséget szerzett, mint a mennyit a más kettő eladott.

Több ekklezsia által tétetvén kezdeményezés arra, hogy belső ember fiainak az ekkleziák egyes tagjai által teendő szolgálmányok, például szántások az ekklezsia pénztárából adandó általányok által megváltassanak, sőt az is hozatott ajánlatba, hogy papi ténykedésekért, például temetésekért, keresztelésekért az ekklezsia pénztárából adassék általány a papnak; az E. K. Tanács bár nagyon óhajtja, hogy belső ember fiainak pénzbeli biztos jövedelme gyarapodjék, bár óhajtáná, hogy az ekkleziák egyes tagjai a terhettől némileg szabaduljanak, szükségesnek látta mégis, hogy fenálló canonaink megtartassanak; azért sehol sem engedte meg, hogy az egyesek által teendő szolgálmányok az ekkleziák pénztáraiból megváltassanak, annyival kevésbbé, mert ha egyes vagyonosabb ekkleziák meg is tehetnék, az rossz példa lenne oly ekkleziákra nézve, melyekben a megváltást az ekkleziák jövedelmeinek csekély volta meg nem engedné.

A vallás és közoktatási ministerium f. évi január 10-kéről 736. szám alatt kelt leiratával arról értesítette az E. K. Tanácsot, hogy 224—1877. számú felterjesztésünkhez képest azok a pap afiai, kiknek ekkleziáikban nincsenek iskolatanítók, hanem magok tartják az iskolákat, az országos tanító-nyugdíjintézetbe való illetékek fizetése alól magok, valamint azon ekkleziáink felmentettek, az E. K. Tanács ezt az illetők tudomására hozta s oda utasította, hogy a netalán befizetett illetékeket követeljék vissza.

Hogy iskolát tartó ekkleziáink és iskolamestereink ne tartozzanak fizetni, annak eszközölését, mint országos törvénnyel ellenkezőt utóbbi időben meg sem kísértette; annyival kevésbbé, mert az iskolamester fiaira nézve előnyös és éppen ezért melegen ajánlja esperes afiai figyelmébe, hogy ekkleziáikkal rendszeren fizetessék az évi illetékeket, hogy ne forduljanak elé oly esetek, hogy némely ekklezsia egyszerre három, sőt négy évi illetéket volt kénytelen befizetni nagy megterheltségével.

Köri hatóságaink a szokott módon intézték ügyeiket, ez iránt semmi változás sem történt.

Két esperes afiának e hivatalról lemondása a Mlg. és Ft. E. Főtanács tárgysorozatában van.

Torda-Aranyos körben volt felügyelő gondnok néhai Gál Miklós afia halálával üresedésbe jött felügyelő gondnoki állomást az első választás alkalmával a szavazatok megosztása okán nem lehetett eszközölni. az E. K. Tanács 169—1880. számú végzésével új választás tételét rendelte el.

A báró Baldácsi alapítványt kezelő bizottmány f. évi mártius 30-káról kelt jelentésében jelenti, miszerint a mult 1879. évi mártius 14. kelt levelében eléadott módzatok szerint az alapítványt terhelő perekől 100,000 felvételével az alapítványt e tekintetben tisztázta.

Szükséges volt az alapítványhoz tartozó épületek teljes és alapos kijavítása, igazítása, a mi szakértők felvétele által végre is hajtatt, s arra kiadatott 11,297 frt 99 kr.

Még egy terhe volt az alapítványnak, t. i. a boldogemlékü alapító özvegyének járó 1.005,000 frt hitbér kétharmada, az alapítási szerződés értelmében az alapítványt terhelte, a miért a néhai báró örökösei ellen

per is indított, az örökösök viszont pert indítottak az alapítvány ellen; elegendő az alapítványt kezelő bizottmány is pert indított az örökösök ellen némely ügyekben és keresetekben. Egy szövevényes peres viszony állott be, melyet azonban sikerült békesség útján eligazítani oly módon, hogy az alapítvány által az özvegynek fizetendő összegből az örökösök magokra vállaltak 40,000 forintot, az alapítványnak 30,000 frtot s ennek 1878. évi augusztus 8-tól esedékes kamatait kellett fizetni; e czélra a bizottmány váltó mellett az irt összeget felvette, s így ez ügyet elintézte s az alapítványt terhelő adósságokat egyesítette.

Végül tudatja a bizottmány, hogy a mult rendkívüli időjárás és vízáradások nyomán több rendbeli költelezések váltak szükségessé. Jelentéséhez csatolta a bizottmány az alapra vonatkozó két félévi pénztári kimutatásokat, mely szerint az 1879. év végével a rendelkezési összeg 15,549 frtot és 41 $\frac{1}{2}$ krt tett, melynek azonban nagyobb része a peres ügyekre és fennebb jelzett szükségletekre a f. évben kiadatott. E jelentést az E. K. Tanács 82—1880. szám alatt megnyugvással vette tudomásul.

A kezelő bizottmány a fennebb jelzett, a hitbérilleték teljes és végleges törlesztésére felvett 30,000 lebegő adósságot jelzálogi adóssággá óhajtván változtatni f. évi május 22-én kelt levelében erre felhatalmazást kért, mely felhatalmazást az E. K. Tanács f. évi július 25 én tartott üléséből 144 szám alatt meg is adta.

E szerint jelenleg az alapítványt 130,000 consolidált adósság terheli, melyből 100,000 forint az alapítvány évi egész jövedelem felerészével 7 év alatt fog letörlesztetni; 30,000 forint pedig a jövedelem egy negyedrészevel egy és egy fél év alatt; e szerint emberileg szólva biztos dolog, hogy az alapítvány évi jövedelmeinek egy negyede a legközelebbi évben, másik negyede egy és félesztendőre, a más két negyed 7, illetve 6 év mulva rendelkezés alá fog jöni s a nemes lelkű alapítót szép céljának valószínűsítése már a legközelebbi évben kezdetét veszi.

T a n ü g y e k.

Az 1879-ben tartott Zsinati Főtanácstól 6. szám alatt kapott utasítás nyomán a Kolozsvárt ürességben hagyott tanári állomás javadalmából gondoskodott az E. K. Tanács kolozsvári iskolánkban némely tantárgyaknak, jelesen pedig a német nyelvnek irt iskolánkban tanításáról, e czélból 110—1880. tanügyi szám alatt id. tanárul felvette Dr. Bartók István és Dr. Gyergyai Árpád fiait, német nyelv tanítására a gymnasium alsóbb osztályaiba tanárképződi végzett növendék Keresztély Lajost, a gymnasium felsőbb osztályaiba Dr. Wachsman Ede urat, ily beállítással folyt a tanítás a lefolyt tanévben.

Népiskolánk számában az a változás történt, hogy Csokfalván meg Kálnokon községi iskolák állíttatván, oda való felekezeti iskolánk megszűntek, az iskolás gyermekeknek a vallásbani oktatásáról gondoskodás történt.

Az 1879. évben tartott Zsinati Főtanács a középiskolai rendtartásra vonatkozó ismeretes pontok ügyében az E. K. Tanács által beadott felirati javaslatnak megvizsgálására és annak megállítására bizottmányt nevezett ki.

Mivel azonban f. évi mártius 19-ikén a közoktatási minister a

középiskolák szervezetére nézve törvényjavaslatot adott de az országgyűléshez, ez által az E. K. Tanács az ismeretes pontozatok további tárgyalását elesettnek tekintvén, a felirati javaslatot nem is küldötte ki a bizottmánynak.

Mivel azonban az E. K. Tanács abban a meggyőződésben volt, hogy az országgyűléshez beadott fennebb jelzett törvényjavaslat szerént alkotandó törvény a mellett, hogy vallásfelekezetünknek törvények által biztosított önkormányzati jogát sértené iskoláink realis érdekére nézve is veszélyes lenne; és mivel a többi összes protestans testvérfelekezetek is ebben a hitben voltak, s a törvényhozástól a törvényjavaslat beadott szövegezésben és szerkezetben el nem fogadását kérték, az E. K. Tanács is felírt az országgyűléshez megjelelvén a törvényjavaslatnak vallásfelekezetünkre sérelmes czikkelyeit kérte, hogy a középiskolákra vonatkozó országos törvény ugy alkottassék meg, hogy egyfelől vallásfelekezeti iskoláink ügyében törvény által biztosított önkormányzati joga sértetlenül fentartassék, másfelől iskoláink érdekei ne veszélyeztessenek.

Minden rendű iskoláinkban tartott vizsgálatokról szóló jelentések a Mlgs és Főtisztelendő E. Főtanács előtt állanak, az E. K. Tanács örömmel jelentheti, hogy tanügyünkben mindenütt habár lassu, de tényleges javulás mutatkozik, mind a tanulást mind az erkölcsiséget és művelődést illetőleg. Azonban, habár sajnálattal, de mégis nehányszor volt kénytelen az E. K. Tanács másod bíróságilag nehány tanulótól tanulásbani hanyagság vagy ros erkölcsi magaviselet okán ösztöndíjt vonni meg, sőt ennél szigorubb büntetést alkalmazni.

Angolhoni meg amerikai hitbéli afiaival igyekezett az E. K. Tanács az eddig, reánk nézve mindenesetre előnyös viszonyt fentartani az által, hogy legutóbbi Zsinati Főtanácsunk intézkedése nyomán az akkor tanusított szives részvétért vallásfelekezetünk méltányoló elismerését kifejeztük; angolhoni afiainak a f. évfolytában tartott közgyűlésére ifj. Fretwell Jánost képviselőnkül kineveztük, örömmel jelentheti az E. K. Tanács, hogy közleményei meleg érdekeltséggel fogadtattak és viszonztatott, s Varga Dénes oda küldött ifjunkat angliai afiai szivesen fogadták és készséggel részeltetik becses segedelmökben.

Richmond Anna afához a szokott időben levelek küldetnek; a Richmond tanári állomás évi javadalmi rendesen befolyának.

Hazai közintézetekhez, jelesen protestáns hatóságokhoz megküldvén a Dávid Ferencz című emlékkönyvet; azt az érkezett köszönő levelek szerint mindenütt szivesen fogadták; ezen testvér felekezetekkel közlemények kicserélése által igyekeztünk a protestans testvéri viszonyt fentartani.

Hazánk kormányáhozi viszonyunk alkotmányszerű.

III. Pénzügyi jelentés.

Pénzügyeinket illetőleg a következőket jelenthetjük.

A kamatláb csökkenése és az olcsóbb pénzhez való juthatás következtében a magánosoknál elhelyezett tőkékből sok befizettetett. Mint az 1879. évi pénztárnoki számadásból kitetszik, csak a közpénztárt illetőleg több mint 12 ezer fizettetett be 1879. évben s a jelen évben

is a befizetés csaknem folytonos. Miután az egyenes adósoknál volt tőke 8°/_o-kot jövedelmezett, a befizetett pénz pedig az eddigi Főtanácsi határozatok szerint akár takarékpénztárakban, akár értékpapirokban 5°/_o-kon felül el nem helyezhető — ez a körülmény arra indította, az E. K. Tanácsot, hogy egy szabályjavaslatot készítessen a vallásközönség és az alapok tőkepénzeinek ingatlanokra való kikölcsönzése tárgyában, miután ily úton 7°/_o—8°/_o mellett a tőke elhelyezhető. E szabályzat elfogadását pénzügyi állásunk követeli. Ugyanis jövedelmünk nemcsak a most említett okon csökkent, hanem apadott a miatt is, hogy a házbőrnel 50 frt és a ladamosi jószág haszonbérénél évi 500 frtot vesztettünk és elvesztettük az amerikai hitrokonok további segélyét a Priestley és Channing tanszékekre, bár e tanszékek, ha nem is e neveken, fenállanak, s tanügyünk veszélyeztetése nélkül meg se szüntethetők. S hogy az 1879. évi számadás még sem mutat jelentékeny hiányt, hogy 1881. évi költségvetésünket is hiánylat nélkül terjeszthetjük Főtanács eleibe, az részint a Lőrinczi és neje féle hagyomány folyósításának, részint pedig a tordai középiskolánál beállott kiadásbóli apadásnak következménye. A Lőrinczi féle hagyomány, mint tudva van, 7108 forinttal gyarapította közpénztárunk tőkeállományát, míg a tordai iskolánál az állammal kötött szerződés következtében évi kiadásunk apadott 2659 frtról az 1879/80 iskolai évre 1950 frtra és 1880/81 isk. évben ismét apadni fog 1360 frtra egy tanárunknak a polgári iskolához való áthelyezésével. A kezelés alatti Augustinovics alap abban a helyzetben van ugyan, hogy az 1881-ik évre ismét átadhat az Elk. Aug. alapnak 10,000 forintot, mi által ennek jövedelmező tőkéje pénzben és ingatlanban több mint 100,000 frtra nevededik. Sőt a Sándor Mózes féle megnyert és haszonbérbe adott körösbányái birtok is jövedelmezni fog a jövő évben mintegy 300 forintot — ugyde ezekre nézve elfogadható az E. K. Tanácsnak a költségvetés rendén kifejezendő azon nyilatkozata, hogy ezekkel az 1879 évi számadás rendén felmerült hiány fedeztessék.

A Dávid Ferencz alapnak értékpapírbeli 1100 frt és készpénzbeli 10,449 frtját, tehát összesen 11,549 frt tőkéjét az alap gyűjtője Főtiszt. Ferencz József ur számadás mellett az E. K. Tanácsshoz beadván, E. K. Tanács a Főtiszt. urat, miután elszámolása helyes és pontos, ezen összeg további elszámolási terhe alól jegyzőkönyvileg feloldozta, az átadott összegnek pedig „Dávid Ferencz alapítvány“ czimen beigtatását a vallásközönség tőkekönyvébe elrendelvén, azt pénztárnok kezelése és számadása alá adta.

A Bagoly-féle birtok eladásával felmerült, már már ominosussá vált ügy évfolytán végleg elintéztetett, a mennyiben a vásárló szt. királyi ekkla nemcsak a vásári összeget befizette teljesen, hanem a vásári szerződést is aláírta az E. K. Tanács szövegezése szerint. A Bagoly-féle hagyomány tudomás szerint egyelőre tőkésitetik.

Erélyes jogügyészünk évnegyedes jelentései mutatják, hogy évfolytán több követelés részint biztosított, részint hol kellő biztosíték hiányzott, felhajtattott. A conferenseknél levő kamathátralékokra nézve azonban kénytelen az E. K. Tanács jelenteni, hogy a kívánt eredmény nincs elérve.

A leltár, pénztárkezelésre és számvitelre vonatkozó példányla-

pokat az E. K. Tanács elkészítve a Főtanács eleibe fogja terjeszteni elfogadás végett. Remélhető, hogy ezzel a vallásközönség vagyoni állásáról, jövedelmeiről és kiadásairól világosb kimutatást nyerünk az eddigieknél. Az első lépés már is megvan téve a költségvetés kinyomatásával.

Az E. K. Tanácshoz beadott számadások a kebli számvevőség által megvizsgáltatva lesznek beterjesztve — valamennyi a feloldoztatási javaslattal — és pedig névleg: Filep István közpénztári, Koncz- és Augustinovics alapokról készített 1879 évi számadásai, Derzsi Károly tordai középtanodai pénztárnoknak 1877 és 1878 évi, Gombos Sámuel kereszturi középtanodai pénztárnoknak 1879 évi, Jánosi Gerő általános segély és nyugdíj-alap pénztárnokának 1879 évi számadásai, és a kolozsvári főtanodai kórházat illető 3 évi számadás.

A mult évi Főtanács idejétől számítva pénztárvizsgálat négyszer történt. Hogy miő eredménynyel? erről a Főtanács az illető jelentésekből külön tudomást fog szerezhetni.

A segélyalapról részint tőkegyarapodás, részint a Dávid Ferencz alapról nyert 100 frt segélyével, az özvegyek valamivel nagyobb segélyt nyerhettek mint előző években. Jelenben egy özvegy évi segélye 151 frt és 44 kr-ra emelkedett. Alaptőke felül áll a 17 ezer forinton.

Közpénztár az építésből fenmaradva volt 10,000 frt tartozását az Elk. Augustinovics alapnak kifizette, s megfordítva ez is a közalapnak a Lőrinczi alapról kölcsönzött összeget.

Végül örömmel jelenthetjük, hogy az államsegélyt 4500 frtban 1880-ra is megkaptuk, — Bikfalvi Nagy Ferencz hagyatékából, ki Gernyeszegen halt el 1875-ben, a hagyományozott $\frac{3}{4}$ részt főtanodánk Gálfí Sándor egyh. tanácsos aa buzgalma folytán kézhez vette — s hogy ide vonatkozó jelentésünket az életben levő legnagyobb áldozó nevével zárjuk be: Kelemen Benjámint aa a mult évi Főtanácsra bejelentetett, a püspöki fizetés pótiására szánt 5000 frt alapítványából 4500 frtot már befizetett.

IV. Főpapi törvényszéki jelentés.

A főpapiszék a mult évi főtanács óta a mai napig tárgyalt 104 szám alatt — ítélet 88.

Ezen tárgyalások között legfontosabb egy törvényjavaslat, mely a régi törvények és elvek a gyakorlat által szentesített szokás lehető szem előtt tartásával a válóperek kezelésében és lejárataiban követendő eljárásnak a megváltozott polgári és egyházi viszonyokhoz alkalmazkodó szabályozását célozza. Ezen munkálat egy régóta érzett szükség pótlására van szánva addig is, míg többnyire szétszórta jegyzőkönyveinkben levő törvényeink hasonlóan codifikáltathatnak.

A házassági kötelékek érvénytelenítése és felbontása körüli eljárás tárgyában készült törvényjavaslat elkészítésénél egyházi tanácsos Pákei Miklós aña becses közremunkálásával, jelesen az eredeti szövegezéssel hasznos szolgálatot tett a Főpapi törvényszéknek.

A jelentések tudomásul vétele után

1. Az 1876 óta ürességben levő E. Főjegyzői hivatal válsztás utján betöltetett főiskolai tanár és esperes Nagy Lajos által.

2. Az E. Főtanács tudomásul vette és helyben hagyta, hogy a Csapó-Radnóti hitbéli aflai leány-egyházzá alakultak, az ez iránt felvett jegyzőkönyv szerint.

8. Vasárnapi és urvacsorai osztások alkalmával az urí imának kevesebbszer leendő elmondása — valamint a papszentelési szertartás egyszerűsítése tárgyában korábban tett indítványokra azt határozta az E. Főtanács, hogy mivel összes szertartásainkban az egyszerűség végső határáig mentünk, az eddigi gyakorlat tartassék meg.

4. Maroskői esperes Farkas György — meg S. Miklós-vár körüli Kiss Mihály fiait saját kérelmekre az esperesi hivatal alól felmentette, jegyzőkönyvileg fejezvé ki az E. Főtanács a maga méltányoló elismerését azon szép szolgálatokért, melyeket írt fiait az esperesi hivatalnak csaknem félszázadig lankadatlan buzgalommal és bölcseséggel való viseltségben tettek.

5. Berde Mózesnek 1868-ban tett 1050 frt alapítványa 2100 forintra növekedvén alább közlendő levele értelmében folyóvá tétetett, valamint a Kern József évi 12 frt, meg májusi évi 8 frt ösztöndíjak, ez utóbbi kizárólag oly ifjunak adatik, ki falusi iskola tanítóságra készül így rendelvén kolozsvári főiskolánk azon régebbi növendékei, kik 1860-ban tartották találkozásokat.

6. A tordai polgári iskolához való átlépésre kijelöltetett Májai István, tordai középiskolánk melletti rendes tanár.

7. Az 1879. évi Zsinati Főtanács intézkedéseinek megváltoztatásával Derzsi Károly véglegesen tordai középiskolánk mellett hagyatott, Boros György pedig a kolozsvári főiskola mellé a néhai Simén Domokos helyére véglegesen alkalmaztatott.

8. A zsuki alapítványból egy özvegy papné eddigi évi járuléka megneveltetett, az üresedésbe jött helyekre 3 elhalálozott belső ember özvegyei vétettek fel.

9. Az 1880. utalványozott és kiadott 4750 frt államsegély kiosztása az E. K. Tanács ajánlata szerint elintéztetett.

10. Áldozataiban lankadatlan afa Kelemen Beniamin 1879-ben tett 5000 frt alapítványát legnagyobb részben tényleg befizetvén, alább közlendő levele értelmében kamatai a püspöki fizetés gyarapítására folyóvá tétettek.

11. Mivel két körüli közgyűlés azt ajánlotta, hogy az általános nyugdíjintézet átalakításának kérdése az ügy bővebb tanulmányozása okáért a jövő E. Főtanácsra halasztassék, s mert több közgyűlés a tervezetet illetőleg módosításokat hozott ajánlatba, s különösen mert pár kör vonakodik gyámoldai pénztárát az általános nyugdíjintézetbe beolvasztani az E. Főtanács ez ügyet visszaadta az E. K. Tanácshoz, hogy a körüli közgyűlések megjegyzéseinek tekintetbe vételével az alapszabályokat szövegezze s indokolással közölje körüli közgyűléseinkkel azon felhívással, hogy azok tárgyalják s lehető észrevéte-

leiket kellő időben juttassák az E. K. Tanácshoz, ez pedig az ügyet véleményes jelentéssel terjeszse a legközelebbtről tartandó E. Főtanács eleibe.

12. A tanári nyugdíj alapszabályait a tanári özvegyek és árvák számára már életbe lépett segély-alappal összekapcsoltan megállította.

13. Kereszturi középiskolánk mellett a beállított segéd-tanár helyett egy rendes tanárt fedezet hiányában nem lehetvén eddig beállítani, az E. Főtanács meghatározta, hogy az 188°/₁ tanév végével a segéd-tanári állomást megszünteti s a helyett egy rendes tanári állomást szervez s akkor egy rendes tanárt választ.

14. A kántortanítóknak lehető legjobb módni képeztetése céljából az E. K. Tanács meghatározta, hogy a kolozsvári állami tanító képezdebe felvett növendékek kolozsvári főiskolánkban lakhassanak s ezek orgonálásban és vallásos éneklésre tanitassanak, a képezdét végezve elemi osztályokba magán és köztanítókul alkalmaztassanak.

15. Az 1881. évre szóló költségvetés rendén a bevétel 18969 frt 9 krajczárban, a kiadás 18966 frt 97 krajczárban állapított meg. A Kereszturon az 188¹/₂ tanév elején felállítandó tanári állomásnak 4 havi kiadásai, valamint Tordán egy elemi köztanítóknak fizetése póthitel utján a hátralék kamatokkal fedeztetnek.

Az Augustinovicz alapot kezelő bizottmány által ez év folytában beadandó 10000 frt kamatainak ⁵/₆ része, valamint a körösbányai birtokrész jövedelme első sorban az 1879. évben elköltött 407 frt 39 kr. tőke visszafizetésére fog fordíttatni.

16. A Dávid Ferencz alap 1881. évi kamataival úgy intézkedett az E. Főtanács, hogy ¹/₆ tőkésítették, ¹/₆ fordítások irodalmi czélokra, ¹/₆ szegény belső emberek és ekkleziák segedelmezésére, ³/₆ osztassék meg az általános meg a tanári nyugdíj-alapok között. Az E. K. Tanácsot megbizta az E. Főtanács, hogy ezen alap kamatainak az 1881. éven tul miként leendő felhasználására nézve adjon véleményt a legközelebbtről tartandó E. Főtanácshoz.

17. Az E. K. Tanács felhatalmaztatott esetleg ingatlan javak vásárlására és ingatlanokra kölcsönadásra az ez iránt megállított szabályzat szerént.

18. A pénztári kezeléshez szükséges könyvek új mintázatai megállítottak és a pénztárnoknak azok szerénti kezelése megrendeltetett.

19. Az összes számadások a számvevőszék munkálkodása nyomán véglegesen elláttattak.

20. A tanárválasztás módozataira nézve végeztetett: A történelmi, matematikai, természettani és természetrajzi, magyar-, latin-, görög- és német-nyelvi tanszakokra csak tanári oklevéllel képesített tanárjelölt választható, előnyvel bírván

a tudori oklevéllel bíró. Minden megválasztott egy évig ideiglenes minőségben alkalmaztatik.

Akár a papnöveldehez, akár a gymnasiumhoz megválasztott tanár köteles, ha az E. Főtanács kívánja, egy évre a válásfelekezet költségén valamely külföldi egyetemre menni szakmájában leendő bővebb kiképzetetés és a középiskolai tanügygyelyi megismerkedés végett.

A londoni Manchester-New Collegeba küldendő ifjut a papnöveldei tanfolyamot végzett és papi szigorlatot tettek közül az E. K. Tanács egy évvel előre jelelje ki mindig. A kijelelt elmenetele előtt köteles a latin meg görög és angol nyelvből vizsgát tenni, a papnövelde tanári kara jelelvén meg előre a vizsga tárgyát és módozatait.

A Londonban képzett papjelöltek papnöveldeinkben alkalmazhatók tanári állomásra, sőt a gymnasiumban is a bölcselmi szakra.

21. Az eléterjesztett jelentésekből örömmel győződött meg az E. Főtanács arról, hogy kolozsvári fő- meg tordai és kereszturi középiskoláinkban a tan- és nevelésügy a lefolyt évben is megnyugtató állapotban volt.

22. A válásfelekezetünk népiskoláiról felterjesztett jelentésekből és statistikai táblázatokból sajnálattal látta az E. Főtanács, hogy az irt iskolákban, a növendékek száma a megelőző évi létszámhoz képest tetemesen csökkent; az iskolákba járók létszáma különösen oly községekben apadott jelentékenyen, hol községi vagy állami iskola állításával felekezeti iskolánk megszűnt. Ezért egyfelől egyházköri hatóságainknak rendelte meg az E. Főtanács, hogy minden módot használjanak fel arra, hogy a tanköteles növendékek iskolába járjanak; másfelől a közoktatási kormányt kérte fel erélyes intézkedésre.

Kelemen Benőnek az 1879-ik évi zsinatra beadott alapítványát szabályozó levele.

5000 frt szóval ötezer o. é. forintról, mit alulirt Kelemen Benő az első unitárius püspök és vértanu Dávid Ferencz halála három százados évforduló ünnepélyének alkalmából, az Unitár. Vallásközönség javára magam, esetleg örökösöimet illetőleg kötelező hatálylyal örök alapítványul következendőleg határoztam :

1) Irva van „Méltó a munkás a maga jutalmára.“ Ha ezen igazság világnál párhuzamba állitva tekintem más válásfelekezetek főpapjainak és az unitáriusok püspökének feladatát és jövedelmeit, fájdalommal kell látnom, hogy szeretett egyházam püspökének, ki a főpapi folytonos teendőkön kívül még theologiai tanársággal is van terhelve, a nemes feladatból és végzendő munkából tetemesen kijutott, mig ellenben díjazása ugy szólva szegényes alamizsna, ez okból:

2) Az általam fennebb említett alapítványul határozott 5000 frt az az ötezer forintnak tulajdon joga a magyar Unitárius Vallásközön-

séget illesse, annak tőke összege mindig sértetlenül tartassék fenn és nevem alatt kezeltessek; a tőke kamatai vagy annak más jövedéke fordítottassék mindig és rendszeren vallásközönségünk püspöke évi díjazásának gyarapítására, még pedig tekintet nélkül rendes fizetése vagy a más alapokból részére jutó jövedelmek összegére.

3) Alapítványom céljának és rendeltetésének ezen meghatározása folytán ezennel kötelezem magamat, esetleg örökösimeit arra: hogy az érdekelt 5000 o. é. frt összeget a jövő 1880 év januarius 1-én kezdődő 5 év alatt öt-ötszáz forint részletekben a vallásközönség pénztárába készpénzben lefizetem.

4) Fennebbi kötelezettségem biztosításául jelzálogul leköltöm a kolozsvári belszénutczában 161 és 162 helyrajzi 11 házszám alatt fekvő és a kolozsvári 164 a t. j. k. v. 1-ső rendszáma alatt foglalt házazas telkemet, s beleegyezem abba, hogy az unitáriusok Egyh. Főtanácsa illetve E. K. Tanács a jelen alapítási okirataimat 5000 frt o. é. összeg erejéig a jelzálog jog megnyerése végett nevezett házazas telkem terhére minden további kihallgatásom mellőzésével bármikor bekebeleztesse.

Kelt Szucságban, dec. hó 1-én 1879-ik évben.

N. Erneyi KELEMEN BENŐ.

Berde Mózesnek 1868-ban tett alapítványát szabályozó levele.

Méltóságos és Főtisztelendő E. Képv. Tanács!

Az 1868-ik évben az Unitárius Vallásközönség Tordán tartott zsinatja alkalmával 1000 Egy ezer Conv. rf. alapítványt tettem s azt azonnal egy magyar orsz. urbéri kárpótlási kötvényben, mely o. é. forintban = 1050, le is fizettem, oly feltétellel tettem: hogy

ha elérendette a 2000 — kétezer forintot tőkében, annak évenkénti kamatja szolgáljon czipó alapul a kolozsvári Unitárius főiskolánkban tanuló szegény, szorgalmas, jó erkölcsű ifjak számára. Egyébiránt a feltételeket nem részleteztem akkor.

Az irt alapítvány a 2000 frtot folyó évi septemb. első napjáig eléri, sőt felül is haladja, azt gondolom; tehát

elérkezettnek látom azon időt, hogy részletesen szabályozzam alapítványom élvezhetési feltételeit s felhatalmazzam a Mltgs E. Képv. Tanácsot annak bölcs belátása szerint leendő igazgatására az általam megszabott s alább látható feltételek mellett:

Alapítványom külön — idvezült atyám laborfalvi Berde Mózes és anyám Márkos Terézia — czimen kezelendő, elszámolandó és kiadandó örökre.

Az évenkénti kamatokból:

$\frac{1}{6}$ % az alaptőke nevelésére és biztosítására tőkésítendő tartalék alap gyaúánt — mig eléri a 2000 — kétezer forint alaptőke ötven százalékot, azontul ennek kamatai is újabb alapítványokat képezendének;

$\frac{2}{6}$ % a kolozsvári Unitárius főiskolánkban tanuló szorgalmas, jó erkölcsű, szegény ifjaknak, — más $\frac{2}{6}$ % szintén ezen oskolánkban tanuú — Berde nevet viselő Berde fu — vagy fiuknak évenként

kiadandó, de ha Berde fiuk nem lennének, az őket illető $\frac{2}{5}$ % is a többi tanulók alapítványához kapcsolandó s azoknak kiadandó.

Csak czipó — illetőleg kenyér alakjában kiadható az alapítvány — csak unitárius tanulónak.

Egy egy alapítvány husz frtnál o. é. több nem lehet. Ennyi 10 havi időre elegendő egy személyre kenyérnek tapasztalás szerént.

Az isteni gondviselés és vallásközönségünk igazgató Tanácsa örködjék szokásos buzgóságával csekély, de készséggel tett alapítványom felett.

Kolozsvárott, 1880. február 29-én

alázatos szolgája
BERDE MÓZSA.

HYMNUSOK.

KÖZELB HOZZÁD.

Adams Fuller Sára.

1. Közelb hozzád, Uram
Mind közelebb,
Ha bár sulyos kereszt
Nyom engemet ;
Lelkem e dalba' van :
Közelb hozzád, Uram,
Mind közelebb.

2. Mint vándor, úgy a nap
Nyugtára tér,
Fejaljam durva kő,
Körültém éj ;
De vágyom nyugtalan
Közelb hozzád, Uram,
Mind közelebb.

4. Ha lelkem bús, sötét,
S veled betel,
Búmból majd támadand
Egy új Bethel ;
Nem lankaszt gyöttelelem,
Hozzád, jó Istenem
Visz közelebb.

3. Mutasd az égbe föl
Mely út vezet ;
Ha bár mit küldsz tudom
S áldom kegyed ;
Angyalt küldsz titkosan,
És hozzád jó Uram
Hí közelebb.

5. Ha szárnyam csattogón
Égbe ragad,
Nap, hold, csillag-sereg
Mind elmarad ;
Ezt zengem untalan :
Közelb hozzád, Uram,
Mind közelebb !

Hegedüs István.

HÁLA ÉNEK.

Összekulcsolt kezeimmal
Hálát adok Istenem,
Hogy megadtad munkám után
Mindennapi kenyerem.

Mert hiába minden munkám,
Ha kegyelmed nincs jelen,
Meddő minden fáradságom,
Ha áldásod nincs velem.

Téged illet hát nagy Isten
Egyedül a tisztelet,
Kit szerető jó Atyjának
Vall minden lény ide lent.

Hála, dicső nagy nevednek,
Hogy irgalmad volt velem,
S bűneimre nem tekintél
Oh mennyei kegyelem.

Vajha minél több javakkal
Elhalmoztál engemet,
Annál inkább betölteném
A te szent törvényedet.*)

---

*) E hymnust egyik pap- és munkatársunk küldötte be hozzánk azzal a kéréssel, hogy a midőn azt közöljük egyszersmind intézzünk felszólítást többi paptársainkhoz, hogy a kik magukban hivatást éreznek, kísértsek meg hymnuszokat írni egyházi énekeink gazdagítására. Mi a legnagyobb készséggel tesszük meg a felszólítást s reméljük nem is eredménytelenül.

VASÁRNAPI ISKOLA.

JÉZUS ÉLETE. *)

Selly H. H. után.

(Folytatás.)

HARMADIK LECZKE.

Jézus tanítani kezd.

Elovasandó Máté 4, 12—5, 12. Alapige 5, 6—9.

Jegyzetek.

Máté 4, 13. „tenger mellett való“ a Genezáreth tava vagyis a Galileai tengerre vonatkozik. Lásd a 18-ik verset.

4, 15. E versben az író Palestina északi részét írja le.

4, 16. olv. „világosság támadt.“

4, 25. A Dekapolis alatt egy terjedelmes területet értettek, mely a Jordántól keletre feküdt.

A mi Jézust már tizenkét éves korában annyira lelkesítette, de a minék hirdetésével fiatalsága miatt még nem léphetett föl, végül eljött annak is az ideje. Az ifju férfiuvá lett s a munkától nem tarthatta magát tovább vissza. Keresztelő Jánostól megtanulta volt, hogy az Isten országa eljöveteletét legjobban lehet hirdetni élőszóval és tettel. Most már János ezt nem tehetette, mert őt bebörtönözték volt. Nem volt tehát egyéb hátra, minthogy idejét és tehetségét is igyekezzen a legjobban felhasználni, és a nyilvánosság terére kilépni.

Hanem egy nagy kérdés állott még előtte t. i. hogy hol kezdje meg a munkát? Ott maradjon-e a pusztában, a hol János tanított, de a hol ő oly szomorú dolgokat ismert meg már is? A judeabeliek képmutatók, betüimádók, szűkkeblűek és büszkék voltak. Jézus mind ezt tudta és ismerte. Csak kevés ideig kellett, hogy habozzon, azonnal tisztába volt, hogy neki hazájába kell menni.

Legelőször is szülővárosát Názárethet látogatta meg, de bármint szerette is azt, nem találta alkalmasnak arra, hogy ott lépjen fel. Igaz, hogy itt is sokakkal találkozhatott volna, de annál több emberrel érintkezhetett a munkás tengerparti Ka-

*) E közlemény, melyet eddig térszűke miatt nem adhattunk, jelen évi 2-ik füzetünkben közölt vallás-erkölcsi leczkék folytatása. Megjegyezzük, hogy e leczkék egyenesen a vallástanítók számára vannak mintegy útmutatásul írva.
Szerk.

pernaumban. Ő tehát e városba ment. A tenger tisztasága, a szép vidék, annak a halai, ennek a gyümölcse sok embert gyűjtött oda, s sok gondolatot ébresztett fel Jézusban. Jézus nem is szalasztott el egyetlen egy alkalmat sem. De elment a szomszéd vidékekre is s beszédére mindenütt nagy sokaság gyűlt össze. Ugy látszik, hogy gyógyított is, de inkább lelki, mint testi betegeket.

Szeretetteljes szavai s tettei annyira megszaporitották hiveit, hogy már nem igen tudott eljutni mindenikhez. Elhatározta tehát, hogy magának segítséget fog szerezni. Gondolta, hogy azok a férfiak, a kik már őt hallgatták, s a kik jóféle és megbízható embereknek látszottak, éppen alkalmasok lesznek erre. A mint egyszer a tó partján sétált, meglátott két halászt, Pétert és Andrást, a kik éppen testvérek voltak, s más két testvért Jakabot és Jánost. Ezeket megszólította ezen szavakkal: „kövessetek engemet“. A halászok engedelmeskedtek szavainak, s hálójukat odahagyva követték őt. De hihetőleg egyik sem gondolta, hogy mi vár rájuk. Nem hitték, hogy nem sokára nekik kell tanítónak lenni a helyett, a kit ők annyira szerettek. (olv. Máté 5.18—22.)

Mielőtt tovább mennék jegyezzük meg, hogy Jézus nem csak a szabad ég alatt tanított. Ez nagy eltérés lett volna a zsidók szokásától. Ő alkalmazkodott a korabeli szokásokhoz is, sokkal inkább mint János, noha nem volt megelégedve velök.

Azonban legszebb beszédeit mégis a szabad természetben tartotta. Itt többen is hallhatták, de ő is jobban láthatta őket s inkább éreztethette velök az Isten jóságát. Ilyen beszéd az, a melyet „h e g y i b e s z é d n e k“ nevezünk, s a melyből alapigéinket is vettük (Máté 5—7. részei). E beszéd egy-egy helyen szakadozott, miből azt kell következtetnünk, hogy több beszédből van összeállítva.

A Jézus tanítása a legkorszerűbb kérdések körül forgott, milyenek a messiási várakozás és „a menyországnak a földön való megalapítása voltak. De azt mindig vallásos és nem politikai szellem lengi át.

Ő ilyenformán beszélhetett: a menyország eljött, s ha polgárai akartok lenni, térjete meg, azaz „változtassátok meg eddigi életmódotokat, s bánjátok meg bűneiteket.“

A mint látszik, ő a János nyomdokait követte, de mégis a két tanító közt nagy a különbség. Erről meggyőződhetünk a hegyi beszédből (olv. 5,1—12.) Midőn János az emberek bünnös ségét festi, Jézus azt mondja meg, hogy azok mily szentek lehetnének. Midőn János félelemmel akar leszoztatni a rosszról, Jézus a szívet akarja megváltoztatni, s azt akarja, hogy az ember gyűlölje a rosszat és szeresse meg a jót. János a félelem, Jézus pedig a szeretet hatalmában bizott. János előtt Isten büntető Ur, Jézus előtt pedig szent, könyörülő és sze-

rető Atya volt. János az embert szolgának, Jézus pedig szabadnak tekintette.

A hegyi beszéd oly szépen és tisztán kitünteti Jézus megnyerő modorát, hogy ebből a legjobban megtanulhatjuk mint kezdette meg ő az Isten országának hirdetését.

Kérdések.

1. Mi indította Jézust a nyilvános tanítás megkezdésére?
2. Miben állott az ő működése. Miért tanított a synagógában is?
3. Mit értünk ez alatt: térjetelek meg, elközelgett a menyek országa?
4. Mi különbség volt a Jézus és a Keresztelő János tanítása közt?

NEGYEDIK LECZKE.

Jézus mint nagytekintélyű tanító.

Eloolvasandó Máté 5, 21—24, 33—48; 7, 21—29. Alapige: 7, 21.

Jegyzetek.

Máté 5, 21. „Megmondattott a régieknek“ a mózesi tizparancsolat egyikére vonatkozik. Ugyanarra vonatkozhatik a 33. v. is.

22. „ok nélkül“ kihagyandó. „Itéletre“ után a többi mellőzendő, mivel megmagyarázások oly nehézségekkel jár, a melyekre most nem lehet kitérnünk.

44. olv. „szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok azokért, a kik üldöznek titeket.“

47. olv. „nem így tesznek a pogányok is.“

7, 24. olv. „hasonlittatik ahoz a bölcs emberhez, ki az ő házát kősziklán építette.“

Mindaz, a mit ma felolvastunk, a Jézus hegyi beszédéhez tartozik. A két legutolsó versnek nagy jelentősége van. Vizsgáljuk meg tehát azokat közelebbről. A zsidók között voltak olyanok, a kik a szent iratokat magyarázták s a kiket ezért irástudóknak neveztek. Irataik közül a Mózesről nevezett öt könyv volt a legfőbb, s nekik ezekben mindenféle körülményre szabályt vagy törvényt kellett találni. Ez azonban nem volt lehetséges kivált később, mert akkor is mint most a körülmények szerint kellett hogy változzanak a szabályok is. Mit csináltak tehát, ha nem tudtak valamely esetre szabályt találni? Egyszerűen azt, hogy vagy valamely helyet úgy magyaráztak, hogy találjon az esetre, vagy pedig elővették a h a g y o m á n y o k a t, a melyek szájról szájra adatván, mind az ideig fennmaradtak, s azokat épen olyan tekintélylyel ruházták fel, mint az irott törvényt. Vagy másképen szólva, a mikor a szükség

nyg kívánta, ők saját belátásuk szerint oktatták a népet, hozzá tevén azonban mindig, hogy mindez Mózesről származik.

Jézus ennél magasabb állást foglalt el kezdettől fogva. Ő saját tekintélyének érzetében beszélt. Ha Mózes így szólott: „ne ölj“, ő azt mondotta „ne haragudj felebarátodra“. Ő nem azt nézte, hogy milyen volt a tett, hanem azt vizsgálta, hogy milyen volt a gondolat, a mely azt szülte. Azt tartotta, hogy ha valakinek érzése nem elég tiszta, azonnal meg kell javítani. Ő a szivbe akart behatolni, hogy azt igazzá és szentté tegye. Igen, mert ő tudta, hogy Isten előtt, ki a szivek és vesék vizsgálója, senki sem titkolhatja el még érzését sem. Ezért mondja, hogy ok nélkül viszed ajándéodat az oltárhoz, hogy Istennek kedveskedj vele, ha szivedben harag van felebarátod iránt. Az ajándékot tedd félre, menj és először békülj ki vele s csak ezután hozd el azt. Ezzel összhangzó gondolat van kifejezve a János levelében (I. János 4,20.) „a ki nem szereti atyjafiát, kit látott, miként szeretheti Istent, kit nem látott.“

De továbbá nemcsak a harag és gyűlölségnek volt ellene, hanem megtiltott mindenféle esküvést. (I. Máté 5, 33—48.) Ugy akart, hogy mindenkinek egyszerü igen vagy nem szavában lehessen teljesen bizni. A nyíltszivűség, az igazság és az őszinteség nem szorulnak bizonyítékra. A ki bizonyítékok után kapkod, nem igazságosan végezte el dolgát. De minő helytelen az az eljárás is, a mikor az ember testének valamely részére esküdözik. Hiszen az nem az övé. Az ember nem hogy egy kezét tudna teremteni, de még egy hajszálat sem tud.

(Az olvasásra kijelölt helyek mellett olvassa el a tanító még Máté 23, 16—22. a növendékek előtt, s könnyebb megérthetőség végett hozzon fel egyes példát a mindennapi életből.) De Jézus mindenek felett megtiltotta a zsidó felfogás szerinti elégtételt, a mely „szem ért szemet, fogért fogat“ kívánt. Tanítványait arra intette, hogy a sérelmet szivességgel fizessék vissza, meggondolván, hogy ők ugyanazon menynevei Atya gyermekei. Azzal soha se elégedjenek meg, ha csak olyanok mint mások, hanem törekedjenek tökéletességre.

De most azt kérdezhetné valaki, hogy Jézus miért alkotott ilyen törvényeket. Az írástudók és farizeusok pedig méltán kérdezhették, hogy „miféle tekintélynél fogva mivelsz te ily dolgokat?“ Valjon mi megtudnánk felelni ha ezt kérdeznék tőlünk? Igen, mert mi tudjuk élete titkait. Tudjuk, hogy ő folyton Istennel társalgott, s hogy minden szavát és tettét az Istennek benne levő szava diktálta. Ő nem azt mondotta, a mit csak úgy egyszerűen kigondolt, hanem azt, a minek igazságáról saját lelkiismerete szerint meg volt győződve. Mint-hogy pedig mindenkiben van ily lelkiismeret, ő nyíltan és bátran erre hivatkozott, azt követelvén, hogy mindenki ítélje meg magának mi helyes és mi nem. Ilyen erkölcsi leczkéket e nép többször nem hallott volt s azért bámulták őt.

E leczkében különös megjegyzést érdemel az a tekintélyes hang, a melylyel Jézus szólott és tanított.

Kérdések.

1. Mi volt az írástudók teendője? Hogy segítettek magukon, ha valamire nem találtak törvényt?
2. Miért bámulták a Jézus tanítását?
3. Mutasd meg egy néhány példából, hogy Jézus milyen javításokat tett a régi törvényen.

ÖTÖDIK LECZKE.

Jézus meglátogatja Názárethet.

Elovasandó Luk. 4, 16—32; Máté 13, 52. 53. Márk 6, 1—6.

Jegyzetek.

Luk. 4, 17. A „könyv“ egy pergamen tekercsből állott. Minden szombatra egy leczke volt kitűzve, s meglehet, hogy Jézus azt olvasta. Lásd Ezs. 61, 1. 2.

4, 20. A szónok rendszeren ülni szokott.

4, 25. v. ö. 1 Kir. 17, 1—16 és 2 Kir. 5, 1—14.

E helyeket a tanító olvassa el, hogy a vonatkozásokat magyarázhassa meg, de a tanítványokkal nem volna czélszerű elolvasatni.

A nyilvános munka színhelyéről térjünk vissza ismét ama kedves kis városba, a melyből a kötelesség a tengerpartra hivta volt Jézust. Habár munkája elég jó sikerrel ment is ott, de a honvágy sokszor megszállotta. Mily jó lenne meglátogatni a szülőket, a testvéreket, az ismerősöket, és kísérletet tenni ott a tanítással is! Ugy történt. Ő ismét haza ment. Minden fiatal pap és tanító elképzeli, milyen volt helyzete.

Egy szép szombat reggelen a názárethiek a rendesnél nagyobb seregben vonulnak a szinagoga felé. Igen, hisz megtudták, hogy városuk egyik szülöttje, Jézus, a József fia, kiről közelebbről annyit hallottak, eljött végre hozzájuk is beszélni.

Megkezdődött a szertartás könyörgéssel, a törvényből is felolvastak egy részt és megmagyarázták. Ekkor következett volna a próféták olvasása, a mire, tán mindenkinek az ohájával találkozva, felállott Jézus. A tekercset kezébe adták és abból elolvasta Ezsaiásból azt a részt, a melyet mi is elolvastunk. A próféta olvasása után megállott, a könyvet visszaadta a szolgának és leült, hogy beszéljen a felolvasott részről.

Nem tudhatjuk biztosan, hogy mit beszélt, de itt is valószínűleg, mint egyebütt, az evangéliumot hirdette. Szavai ilyenek lehettek: a profetia beteljesült, térjete meg, mert a menyország elközelgett. Isten készen van, hogy mindent

megtegyen értetek, csak titeket vár; térjetek meg tehát s te gyétek méltóvá magatokat arra, hogy a mennyei atya gyermekeinek nevezzenek; ne elégedjete meg azzal, a mit a régiek mondtak, hanem legyetek tökéletesek.

Ezzel elhallgatott s minden oldalról zajos tetszésnyilvánítás volt hallható. Mindenki ezt látszott mondani: mily szép, mily csodálatos szavak ezek! Ki várt volna ilyen tőle? Némelyek fejüket összedugva, kételyeiket ilyen szavakban fejezték ki: ez nem lehet a József fia. Vagy ha az, akkor ugyan mi jognál fogva beszél így? Hisz kevéssel ezelőtt ő is ács volt. Már Kapernaumban akármit elhihetek róla, de mi jól ismerjük őt, minket nem egy könnyen ámit el. De hiszen hadd lássuk csodatetteidet, a melyeket ott miveltél. E közbeszólások és kérdézősködések után, kevés ideig hallgatva, így adta tudtokra, hogy el volt készülve e fogadtatásra: „Bizony mondom nektek, hogy egy próféta sem kedves a hazájában.“ Ezután két jól ismert történetből megmutatta, hogy régen is a próféták inkább idegenek közé küldettek, mint honfitársaikhoz.

E magyarázat oly zajos kiabálást és ellenmondást keltett, hogy többé nem juthatott szóhoz. Hát ilyenek a próféták, hogy az idegeneket többre becsülik honfitársaiknál? A méltatlankodás hangjai emelkednek fel az egész gyűlésben, elannyira, hogy helyeikről felkelve, a legnagyobb zajt és rendetlenséget idézik elő. „Űzték ki a városból! Dobjátok le a hegytetőről!“ kiáltottak, s majdnem életét veszélyeztették. — Azt nem gondolhatjuk, hogy meg akarták volna ölni, de annyi bizonyos, hogy barátai ügyességének sokat köszönhetett, hogy épen megmenekült. (A Lukács előadásába sok idegen elem van belevegyítve. Az a tény, hogy e látogatást pályája első felére teszi, s hogy a saját városabelieket annyira ellene zudíttatja, mind arra mutatnak, hogy az esetet az író Jézus dicsőítése céljából költötte.) Tény az, hogy Jézust a názárethbeliek megvetették, s hogy ő rokonaitól soha sem kapott nagy segítséget. (v. ö. Má-té 12, 46—50; Márk 3, 20, 21, 31, 35; Luk. 8, 19—21; 11, 27. 28.) Ez nagyon próbára tehetette gyöngéd természetét.

Ugy hiszem, nem szükség, hogy a fennebbiekből tanulságot vonjak. Azt mindenki könnyen megteheti. Tudjuk, hogy sokszor mennyire vonakodunk elismerni közelebbi rokonaink nagyobb érdemeit; és azt is, hogy ha valaki őket többre becsülné, mint minket, mily könnyen irigyekké leszünk. De azt is tudjuk, hogy mi többször megakadályozzuk, mint segítjük családunk tagjait az Isten előtt kedves dolgok cselekvésében. A családi jó szokásokat sokszor megvetjük a világ bölcsessége miatt.

Kérdések.

1. Mond el a Jézus názárethi látogatását. Említsd meg a) hogy mit olvasott a zsidó szentírásból; b) hogy mit beszélhetett a synagogában, és c) hogy fogadták szavait?

2. A városabeliek miért haragudtak meg rá annyira?

HATODIK LECZKE.

Jézus mint a bűnösök barátja.

Elovasandó Máté 9, 9—17; Luk. 7, 36—50. Alapige Luk. 7, 47.

Jegyzetek.

Máté 9, 9. Máté római szolgálatban volt, mint adószedő, ezért „publikánusnak“ is nevezték.

9, 13. olv. „Mert nem jöttem, hogy az igazakat hívnam, hanem a bűnösöket.“ „Megtérésre“ kihagyandó.

Luk. 7, 40. „Mester“ „tanítót“ vagy „rabbit“ jelent. Az utóbbi tisztességezim volt.

Ha a názárethi előkelő zsidók Jézust megvetették és üldözték, nem vetették meg azok, a kiket az evangelium „bűnösöknek“ és „publikánusoknak“ nevez. A zsidók szigorú egyházi szervezete megkivánta, hogy mindenki engedelmeskedjék azon törvényeknek, a melyeket az írástudók magyaráztak. Ha valaki nem engedelmeskedett, azt a synagógából kizárták, mint hazasértőt, vallás- és erkölcs-sértőt. Ezek többé vissza sem léphettek, s ezért kapták a „bűnös“ elnevezést. Az orthodox zsidók magukon kívül mindenkit „bűnösnek“ tartottak, s társaságukban soha sem ettek.

A bűnösök között legmegbélyegzettebbek voltak a publikánusok, vagy is mindazok a hivatalnokok, a kik római szolgálatban állottak. Minthogy az ország római tartomány volt, az adót a római kormánynak kellett fizetni. Ez a vám öt évenként ki volt adva bizonyos összegért, mialatt a bérlő mindent megkísérlett, hogy minél több pénzt beszedhessen, s ugyanezt tették a maguk hasznára a szolgák is. Az ilyeneket, elég méltán, tolvajoknak és rablóknak tartották, de a mi több épen hazaárulóknak is, mivel a római zsarnokokkal szövöztek. Nem csoda tehát, hogy őket megvetették és a synagógából kizárták. Az sem csoda, hogy ők aztán a legmélyebben lesülyedtek.

És Jézus ez embereket magához hívta! De nemcsak, ő kötelességének érezte, hogy elveszett és bűnös honfitársait megmentse, a miért sokszor hangsúlyozta: „Az ember fia azért jött, hogy megmentse az elveszettet.“ Máté is, kihez egyszer ebédre ment, ezekhez tartozott. Tán látta volt őt hallgatói között már többször is. De Mátén kívül még többen is voltak vele. Kell-e ennél több arra, hogy gyűlöletüket legmagasabb fokra emelje. „Ime, hisz ez a bűnösekkel eszik!“ így szólottak ők, mire Jézus azt felelte: „Nem az egészségesnek, hanem a betegnek van szüksége orvosra. Nem jöttem, hogy az igazakat hívnam, hanem a bűnösöket.“ Ő tudta miben állott hivatása. Neki e bűnösöket is embertársak gyanánt kellett hogy tekintse. Társaságuk nem lehetett ugyan nagyon

kedves neki, tanítványai pedig nehezteltek, hogy velök ett, mert eljárását nem tudták védeni a farizeusok előtt, de Jézus nagy szeretete a nép iránt és kötelességérzete, mindent legyőzött.

Lukácsnál egy másik esetet olvashatni arra nézve, hogy mint tekintette Jézus a bűnösöket. Ezt a tanító könnyen megértetheti tanítványaival. Egy elbizakodott gazdag zsidó Jézust meghívja a házához, de nem bánik vele illedelmesen, mivel a vendégeknek mindig vizet szoktak adni, hogy lábukat megmossák, ő pedig Jézusnak nem adott. Más vendégek is vannak jelen a 49 vers szerint, s Jézus ezek között keleti szokás szerint meghajol fővel az asztal felé, lábait pedig odatartotta, hogy egy asszony megmossa. Elgondolhatjuk, hogy ennek látása minő haragot keltett a farizeusban, s minő néma csend állott be, a melyet aztán Jézus beszélni kezdvén, megtört. E kis példázatból tehát láthatjuk, hogy kell a nép gondolkozását valamely elvnek megnyerni s aztán ez elv alkalmazását előtte megmutatni. Itt úgy látszik a fölül ez: az igaz megtérőnek minden bűne megbocsáttatik, s ez az asszony megmutatta megtérését azzal a szeretettel, a melyet bennne Jézusnak az ő sorsossai iránti viselete keltett. E magaviselete Jézusnak hasonlít azon hitelezőéhez, a ki egy nagy adósságot elenged, a helyett, hogy adósát, mint a törvény szerint tehetné, mindenétől megfoszsa. Ez a bűnös nőben jobb érzelmet, hitet, reményt és szeretetet keltett, benne vágy támadt, hogy szakítson a multtal és egészen más életet folytasson, mint addig; és Jézus látva, hogy valóban megtért, e szavakkal bocsátja el: „a te hited megtartott téged; eredj el békében.“

Kérdések.

1. Miért tetszett a nép előtt különösnek, hogy Jézus Máté asztalánál ett?
2. Miért tette ezt Jézus?
3. Mond el, hogy mi történt a gazdag farizeus házában?

BOROS GYÖRGY.

L E V E L E Z É S.

Szent Mihályfalva, sept. 15. 1880.

Tisztelt szerkesztőség!

A „K. Magvető“ jelen évi 4-ik füzetében „egy székely“ és „egy consistor“ aláírásokkal egy pár levél jelent meg, melyeknek mindenike — bár különböző helyekről van keltezve — ugyanazon egy iránylyal, mintha egy kéz által volna vezetve, megtámadja az aranyos-tordaköri unitárius egyházi környék belső embereit, vádolva azokat tétlenség és hátramaradással; s fegyvereiknek élet, bárha különösen köri esperes ellen irányozzák a súlyos vádolásig, — de a mellett vágna

jobbra, balra, nem nézve, nem kimélve semmit; s mint hősi rombolók, kik előtt a jó is rosszra vagy legalább nem létezővé devalvalódik, büszkén mutatják fel a „K. Magvető“ olvasói előtt, hogy: imé egy egyházi környék, melyben a rosznál egyéb semmi sincs.

Nem érzem magam illetékesnek, s nem vagyok felhíva, az esperes ur ellen szórt vádak megczáfolására kelni, annyival is inkább, mivel a felől értesültem, hogy amaz egyházi szolgálatban és köztevékenységben megöszült egyházi előljárónk magának tartja fenn azok ellen elégtételt venni. Majd a felderülendő igazság a legtisztább hozzászólás lesz. De, mivel az egyházi környéknek, mint testületnek is, munkássága oly igen alá van szállítva — hogy ne mondjam: roszakaratulag elferdítve, — ebben már, mint ez egyházi környék egyik igénytelen szolgája, nem mulaszthatom el, több pap és tanító társaim általi megbízatásom folytán is, a valódi tényre visszavezetni az „egy székel“ és „egy consistornak“ szerfelett túlzott állításait. Az „egy consistor“-nak az aféle állítását: mintha az esperes a mi kárunkon tett volna szert főuri vagyronra, társaim nevében is megvetőleg visszautasítom. Levelének egyéb — ránk mint egyházi testületre vonatkozó — állításaira pedig, mivel azok csaknem hasonlók kitételekkel, mintha egy tollal lennének írva — az „egy székel“ levelében is megvannak; gondolom feleletemet megadom, ha csak ez utóbb említett levélre teszem is meg — a t. szerkesztőség engedelmével — felvilágosító észrevételeimet.)*

Levél író levelének első felében állítja: „hogy itt az új egyházi szervezet nincs életbe léptetve, e tractus közgyűlést évenként csak egyszer tart, azt is az egyh. főtanács ideje tőszomszédságában, egyházi intézkedések és rendeletekből alig egy párt vesz tudomásul, kebli ügy nincs, világi tanácsosok nincsenek a gyűlésben, sőt a felügyelő gondnokot sem szokták meghívni, miként egy, a főtanács előtt megfordult panaszból emlékszik.“

Itt az új egyházi szervezet, mihelyt az az E. K. Tanács által leküldetett, esperesi cursus utján azonnal közöltetett az egyházakkal, az, az ekkleziiai gyűlésekben maguk ahoz tartása végett kihirdtetett és életbe is lépett s ma az egyházi tanácskozások s mindennemű intézkedések a szerint folynak; erről meggyőződhetett volna a tisztelt látogató, ha csak egyetlen egy papnak rendeléses jegyzőkönyvét megtekintette volna, vagy egyetlen egy egyházi kebli gyűlésben megjelenék. Közgyűlést rendes viszonyok közt — az egyházak kevésbé terheltetése tekintetéből is — évenként egyszer tartunk, de valahányszor a körülmények és az ügyeknek sürgőssége megkivánják, kétszer is megtartjuk évenként s ez a közelebbi években is nem egyszer esett. Nem állithatnám, hogy épen a Főtanács ideje tőszomszédságában tartanók az egyházközi gyűlést, hisz csak ez évi is igazolásomul szolgálhat, a mikor egyh. közgyűlésünk volt jul. 29-én, a Főtanács pedig tartatott aug. 29—30-án. Már a főtanácsi üléstől még távolbbi időben tartani az egyh. közgyűlést

*) Észrevételeinek szivesen tért nyitottunk. De nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül a többek közt, a miről nekünk is biztos tudomásunk van, hogy papi székelük kifogástalan működését védő észrevétele minden tárgyilagosságot nélkülöz, minthogy a főpapi t. székel a torda-aranyosköri alp. t. székelnek tényleg több perét vetette vissza.
Szék.

gyűlést csak azért sem helyeselném, mivel akkor sok, a főtanácsi ülésig felmerülhető ügyek s még sürgősek is maradhatnának elintézetlenül egy következő egyh. köri, illetőleg főtanácsi ülésig.

Egyh. köri gyűléstünk alkalmával egyházi elnökünk üdvözlő és megnyitó beszédében előtárja a helyzetet s a tagokat komoly tanácskozásra hívja fel, a gyűlést megnyitja; minden az E. K. Tanács által felküldött intézkedéseket, rendeleteket tudás és ahhoz alkalmazkodás végett felolvastat, a törv. javaslatokat, az e végre már korábban kinevezett előadók útján, véleményadás végett tárgyalásra kitézi; ezek után a keblí ügyek, az özvegy-árvai pénztáralap állása, a segélyezendők felvétele s a segélyösszeg megszabása és végül indítványok kerülnek tárgyalás alá s mind ezek feletti megállapított végzések jegyzőkönyv alakjában felterjesztetnek az egyh. vagy zsinati Főtanács eleibe. Már ha a levél író ur e felküldött jegyzőkönyvből állítja azt, hogy csak egy pár rendeletet veszünk tudomásul — azt szabadon teheti, arról semmit sem szólhatok, mivel nekünk hitelesített jegyzőkönyvünk még soha sem volt s következőleg én sem tudhatom minő jegyzőkönyv megy fel. Meg-megujul évenként a panasz, hogy mi jegyzőkönyv felolvasást sohasem hallunk, minő jegyzőkönyv megy fel a főtanácsi ülésekre: sohasem tudjuk, de a panaszokra az eredmény egy mérges felelet (de nem az esperes részéről) s meg az, hogy a jegyzőkönyv mindig hitelesítetlenül utazik a Főtanács eleibe, melyet inkább tekinthetnek ott egyéni nézetnek mint egy testület határozatának. Hiba biz ez, s küzködésünk daczára is egy kis gyengeségünk jele. Ez nálunk a hátramaradás s csudálkozom, hogy annyi alaptalan állításai mellé, hogy nem tévé oda levél író ur ezt az egyet, a mi való s a mi felől egy perczig sem kételkedem, hogy teljes tudomása van.

Az egyh. köri gyűlésre az esperes a papokat, a tanítókat, egyházi képviselőket rendes cursus útján szokta jó előre meghívni, a papok kötelessége levén, hogy azt az ekklézsiájok kebelében levő világi consistorokkal is közöljék. A felügyelő gondnokokat pedig még a gyűlés kitűzése előtt külön levélben értesíti — tudtom szerént — s felkéri véleményöket, hogy mikor tarthatnák azt meg. Ha a levélíró e tárgyban egy panaszt hallott felmerülni az E. K. Főtanács előtt, a miről én is — szerencsén levén akkor jelen lenni — emlékszem, nyomban hallhatta rá az esperes által tett azon igazolást is, miszerént egy faluban két köri gondnok lakván, a kettőnek egy levélben küldött felszólítást, hogy együtt értekezvén tudósítsák őt a gyűlés mikori megtarthatása felől.

A papiszékről is sziveskedik megemlékezni a „barátságos“ látogató ur s odaveti, hogy az még rosszabbul foly; de hár semmi roszat nem tud mondani róla, ha kételkedésének t a l á n szócskájával bőbitázva is, beülteti ezt is kritikájának lyukas csólnakába. Erről hát én sem szólok sokat csakis annyit, hogy azon 7—8 évi idő alatt — az előtítt nem esmerem — melyben én is a papiszéken, mint ügyvéd dolgozom, legalább tudtom szerént a főpapiszék sem alaki sem tartalmi tekintetből soha még egy pert sem vetett vissza.

Alig győzöm kísérni látogató urat, oly gyorsan utazik egyik tárgyról a másikra — kapkod, vág jobbra balra. Csak most akará a papiszékét lerántani, de ott hagyva mint a róka a szőlőt — ime már a vizs-

gálószéken van, a belső emberek képével bajlódik s megtámadja az esperest egy gyermekies szóval, melyet inkább nevetni lehet, mint komolyan venni; hátha még tudná a mit egy paptársam egy alkalommal nekem mondott, midőn sovány jövedelme felett panaszkodva végül így kiáltott fel: csak az az egy szerencsénk barátom, hogy házbért nem kívánnak tőlünk. Ezt írná még ki nagy betűkkel. Ezek az egyszerű-bőrű emberek között humor tárgyául megjárnak, de a lovagiatlanságnak jele, ebből tökéletet faragni. Higgye el „egy székel” ur, hogy ezzel több kárt tett az egyháznak, mint a mennyi szolgálatot vélt tenni, mert hogy nem a „legutolsó”, de a legelső kepe fizető is az ön leveléből fogja legelőbb leolvasni ezt a bölcs ötletet: több mint valószínű. Legalább nálam a gyűlés előtt a kérdés feltevése után mindig meghagyja az esperes, hogy bérhátrálék ne maradjon s a restansok neveit ki kell írni, hogy az illető hatóságnak felhajtás végett tegye át. Hanem hát azt a kényszer eszközt rögtön igénybe venni csak kerülgetjük mi, inkább szép uton, gyakori felszólítás útján figyelmeztetgetik az egyházfiak az olyanokat a fizetésre s így rendre-rendre egyenlítettjük a dolgot a békeség útján.

Ezután „egy székel” ur ismét másfelé kezd vagdalózni s azt kérdi: hol van a vasárnapi iskola, tanítói értekezlet, olvasó egyesület stb. Tette-e itt ezeket a kérdéseket itt jártában „j á m b o r u t a z ó” vagy csak haza menve gondolkozott-e a felől, hogy mik s mik nem léteznek még a világon? Az elsőt nem tudom, de hogy ezek fejében megfordultak, leveléből olvasom, azért nem mulaszthatom el azokra is felelni.

Vasárnapi iskolák a legrégebb időktől fogva voltak itt, az igaz, hogy a viszonyok változtával azok fenállása is a jelen időben nagyon meggyengült, de korántsem a papok hanyagsága, hanem egyéb nehézségek miatt. Örömmel halljuk, hogy fenn is annak — miként anghoni hitrokoninknál van — egy a mostani viszonyokhoz alkalmazott új iránybani szervezete felett gondolkoznak, — mi pótolgatjuk addig is azt éven át az ismétlősök oktatásával s minden tavasszon a confirmatoria való előkészítésekkel, a mikor a hitoktatáson kívül egyebekre is kiterjesztjük a figyelmet.

Tanítóegylet az 1868. XXXVIII. t. cz. megjelenése után azonnal megalakult az egyh. környékben. Az alapszabályokat, a mint emlékszem, az 1868. év végön erősítette meg az E. K. Tanács, s még szakszerű könyvekkel is szíves volt gazdagítani az egyesület könyvtárát. Ez egyesületnek elnökei, míg ez a felekezetiesség színezetét viselte magán, az esperes s akkori körülmények, Biró Sámuel voltak, kiknek vendégszerető házuknál nem egyszer talált a tanítói kar, összejövetele alkalmával, szíves ellátást. — Ez egyesület, a többek között, az újabb tanítási módszert igyekezett a régi helyett meghonosítani, s annyira is vitték az abban való jártasságot, hogy már az 1872. évben Tordán tartott nagy póttanfolyamon közülük lett egy az állam által kinevezve az ütenyírás és írva-olvasás előadására. Ez az egyesület ma is fenáll annyiban megváltozott alakban, hogy ezelőtt egy pár évvel egyesült a torda-aranyosmezei felekezetnélküli tanító-egységgel, s most mint annak egyik legvirágzóbb fiókegylete, Pálfi János torozkói isk. igazgató elnöklété s Csegezi Elek rákosi tanító jegyzősége alatt tartja ülésait a vidék külön-

böző helyein, nem zárva ki még a havas tiszta románajku községeit sem. Nem tudom említetlenül hagyni, honfiai érzelmem sugalja, egyik érdekül felhozni azt, hogy egyletük román tagjainak kebelében is annyira meghonosították barátságos modorukkal a magyar nyelv és haza iránti szeretetet, hogy az, ki ezelőtt nem sok idővel mit sem értett nyelvünkéből, s talán érzelemben is idegen nemzet felé hajlott, most felelőleg tart előttük a hazaszeregettről. E derék tanítók felolvasásokkal, mintatanításokkal, kitűzött kérdések megvitatásával igyekeznek tökéletesíteni pályájokban magokat, hogy a kor kívánalma szerint felelhessenek meg nemes elhivatásuknak. Ez egyletről különben „egy székely“ ur, mint a tanító-egyletünkkel is bajlódó, a „Néptanítók lapja“ utján már ezelőtt egy tizeddel, otthon is tudomást szerezhett volna.

De menjünk tovább, mert már ezt is ott hagyá az utazó ur. Azt mondja, hogy itt nincs papi összejövétel, nincs olvasó-egylet.

Nem tudom milyenforma papi casino van gondolatjában, azért nem is bajlódom vele; ahelyett leírom, milyen a mi papjaink által falunként alkotott olvasó-egylet, és pedig, hogy már is hosszúra nyult leveletem a lehetőleg rövidítem, leírok egyet, melyet legjobban ismerek — az enyémet.

Itt ez olvasó egyletnek mindenki tagja lehet, a ki 40 kr tagsági díjt fizet. Ebből járátunk lapokat s álljuk a világitási költséget; helye az iskolaház. Mint ez egylet iránti buzgóságnak jelét említem fel, hogy a közrendű tagok közül rendre egy-egy pár hamarabb felmegy a téli estvéken, otthonul fát viszen, tüzet gyujt, s a termet kitakarítva, várja a többit. A kitűzött időben aztán kezdetét veszi az előadás, mert a külön olvasgatáson kívül rendes előadók is vannak, így: a politikai mozzanatokot előadja Miklósi József, ev. ref. lelkész, igen tisztelt barátom, szolgatársam, a gazdasági dolgokat kiváló közügybarát Nagy Dénes egyh. tanácsos ur, s a szépirodalmi részt alólírott. Ezeken kívül eszmecsereét folytatunk gazdasági, tanügyi, s ki tudná előszámlálni, mennyi szép és üdvös dolgok felett. Így telik el tőlünk télen által sok este. Nyárban már ritkábban gyűlhetünk egybe a munka miatt. Ez a mi olvasó körünk. Ám önök, tisztelt „egy székely“ ur, ha úgy tetszik, vegyék nyakuk körül az ország utját s vándoroljanak faluról-falura; vagy akaszszák a harangozó nyakába a papi könyvtárt s a papi olvasó-egylet lapjait, hogy az aztán hurczolja azt paptól paphoz — mi nem irigyeljük; mi addig összegyűjtjük a munkaszüneti időszakokban hiveinket, s őket oktatva, töltünk kedves estéket, melyekre hogy minő jó kedvvel járnak el, s tagsági díjukon kívül is mily szívesen tesznek meg mindent, mutatja az előbb említett buzgóság. Van nekünk papi összejövételünk elég, minden két hónapra esik egy, elég alkalom az, hogy a közügyi dolgokat megbeszélgethessük, csak egy értelem s egy akarat legyen közöttünk, s érvényesíthetjük is azt e minden szépre és jóra kész nép között, a kik szívesen meghallgatnak a gyűlésben is nemcsak mint egyházi elnököket, de ugy is mint oktatót és tanácsadót. A ki már e bizalmat elveszítette: az ne álljon az erdő felől.

„Egy székely“ ur még a házi viszonyokba is bele kontárkodik s azt mondja, hogy itt még két pap sincs barátságban egymással. Mint a

világon mindenütt, úgy itt is lehetnek különböző természetű emberek, — én is esmerek olyat, a ki senkit sem áthat sem fel, sem lefelé, sőt talán még maga magát is gyűlöli. „Egy székely“ ur ilyenről kaphatta sok lyuku sipját, a min nem is kételkedhetem, s bizony-bizony mondom, hogy szörnyen fel van ültetve.

De meg is illeti az a hely, — hiszen csak magasból, még pedig ily szerű magasból lehet így beszélni: „Ébredjenek uraim, a nap rég feljött már!“ Koránt sem állítjuk, hogy a czélt elér-tük volna, és hogy már tökéletesek volnánk, sőt tudjuk mi azt jól, hogy még sok a tenni való s e végből az utasítást, figyelmeztetést is szívesen elfogadjuk, ha jó lélekből, jó indulatból ered az, de ön erre — már levelében tett alaptalan vádjaival is igazolta, hogy — igényt nem tarthat, bárha napját oly régen feljöttek állítja is. S mivel oly végtelen elől képzelet magát tőlünk, hogy már talán túl is van azon a ponton, a mire mindnyájan törekszünk: hát én sem kísérem tovább. Nyargaljon kénye-kedve szerint vesszőparipáján; — csakis azt ajánlom — ha alulról felfelé lehet ajánlatot tenni — hogy paripáját ne abrakolja oly erősen sem irigység, sem gyűlölség, sem pedig fitogtathatnámsággal, mert lám — veszi észre? — már is böszülten elragadta. Olyankor aztán nem csoda, ha az embernek káprázdik a szeme s megfordítva látja a dolgokat.

Kár, hogy nem ismertette meg magát, hogy legalább tudnók: kihez van szerencsénk. Azt mondja, hogy nem régiben itt járt, barátait látogatta meg. Itt? barátait?! . . a hol mindeuki „áskálóddó, húzalkodó, gyanusító, szemrehányó!“ Hogy-hogy? . . Ebből még kevésbé tudok eligazodni. Egyébiránt jó, hogy annyiban is esmeretessé tette becses személyiségét burkolódzó aláírásában, hogy egy székely, mert különben szentül hittem volna, hogy: egy tót.

Dali Ádám,
unitárius pap.

PÜSPÖKI LÁTOGATÁS A MAROSKÖRI UNITÁRIUS EKKLÉZSIÁKBAN.

A marosköri unitarius ekklézsiáknak nagy és szép napjai valának oct. hóban. Főt. Ferencz József püspök ur főpásztori látogatáson volt körünkben. Már jövetelének hire felvillanyozta a kodélyeket. A népben nagy érdekltség támadott s várva-várta a percet, melyben országos hírű, apostoli szellemű főpásztort a maga körében tisztelheti és az üdv igéit ékesszóló ajkairól hallgathatja. A művelt értelmiség pedig épen megtett mindent, hogy a kitűnő püspöki férfiú méltó fogadtásban részesüljön. És az érdeklődés kiterjedt nemcsak az unitáriusokra, hanem más vallásfelekezetűekre is. S a midőn a főt. püspök ur Németh István titkára kíséretében oct. 2-án Marosvásárhelyre megérkezett, leírhatlan örömmel és lelkesedéssel lön üdvözölve. Az indóháznál Ajtai Mihály, a város derék polgármestere fogadta, nagyszámu díszes közönség jelenlétében, mely szívélyes fogadtatás a város részéről a főt. urat igen

meghatotta és meleg szavakban adott kifejezést így keltett érzelmeinek, kiemelve, hogy mint egyházi férfi — hitelve szerint — az egyszerűség embere és nem kívánja a külső jelek kitüntető nyilvánulását, mindazonáltal az ünnepélyes fogadtatást úgy hivatalára, mint személyére nézve a legnagyobb mértékben megtisztelőnek tartja. Az indóházról magán és bérkocsik hosszú során kísérté be a közönség a főt. urat szállására, Derzsi János körü felügyelő gondnok házához. Itt és a városházán tiszteletére nemzeti zászló volt kinttűzve. Megérkezése után mindjárt az egyh. kör és az ekklezsia nevében Filep Albert, tanfelügyelő és körü gondnok vezetése alatt egy küldöttség üdvözölte, aztán Vas Tamás ref. lelkész és Vályi Károly a ref. ekkla gondnoka tisztelegtek többek kíséretében a püspök urnál, felajánlva egyszersmind az ekkla határozatából bármelyik templomukat, a másnap, vasárnap tartandó istenitiszteletre, minthogy az unitárius imola kevés embert fogadhat be. A főt. ur megható szavakban köszönte meg a testvér ref. hitközség előzékeny szivességét, fennhagyva a feleletet a szives ajánlat elfogadására nézve addig, míg unitárius híveivel e tárgyban szót válthat. A nap folytán dr. Antal László az ev. ref. egyház érdemekben megöszült főgondnoka tisztelgő látogatását évén, megújította a Vas Tamás lelkész és Vályi Károly által tett szives ajánlatot, s a hittestvéri szeretet ez ellenállhatlan nyilatkozatai után el lön határozva, hogy ünnepélyes istenitiszteletünket a Szent Miklós utcai templomban tartjuk meg.

A főt. ur még azon napon a Pály Mihály urnál tartott ebéd után, a m.-szenktirályi társ-ekklába rándult ki, több híve kíséretében, hol a vizsgálatot megejtván, estvére ismét Vásárhelyre tért vissza.

Oct. 3-án reggel 8 óraker a tisztelt és szeretett főpásztor a helyi unitárius egyház tagjait gyűlésre hivta össze az unitárius imolába. Egyházunk ügyei megvizsgálatván, püspökünk megelégedését fejezte ki azok állapota fölött. Nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy kis egyházunk vagyona áll egy házból, mely 545 frtot jövedelmez és 8979 frt 35 krból. *)

10 óraker a püspök ur gyülekezetével az ev. reformatusok nevezett templomába vonult. A csinosan díszített és meglehetősen tágas templom a különböző felekezetű hívekből egészen megtelt. Könyörgést és beszédet Rédigér Géza szabédi lelkész tartott a tökéleteség ismertető jegyeiről Filipp. 3, 12. alapján. „Nemhogy immár elértem volna a czélt, vagy hogy immár tökéletes volnék, hanem igyekezem, hogy elérjem.“ A költői hasonlatokban gazdag, jeles beszéd jó benyomást tett a hallgatóságra s szónok részére elismerést vívott ki.

Erre a püspök ur a legfeszültebb figyelem közt a szószékre lépve, megeređt ajkairól az apostoli beszéd, mely elhatott a szívek legbensőbb rejtekeig. s a hit és szeretet eszméit ihletten és meggyőzőleg fejtegetve ellenállhatlanul hódított a keresztény vallásos érületnek. Apostoli diadal volt az, melyet a jelenvoltak lelkei fölött nyert. Szépen emlékezett meg végül a ref. egyház szeretetteljes eljárásáról, melyre valamint az összes jelenvoltakra és a város minden lakóira Isten áldását kérte.

*) Áldás Dániel Elek emlékezetén, a kié az erdem, hogy a m.-vásárhelyi unitar. hitközségnek e szép összegre növekedett alaptőkéjét megkezdette.

Végre Kelemen Albert a m.-szentkirály-vásárhelyi társekkék lelkesze mondott igen szép urvacsorai beszédet. Megható, ritka szép jelenet volt a t. ref. két lelkésznek és több ref. atyafiaknak az urvacsorában részvétele. Más idők, más emberek!

Istenisztelet után ismét többen tettek látogatást a főt. urnál, köztük Kovács Ferencz apát és főesperes.

Délután 2 óraker a Transylvania disztermébe kísérték a püspök urat a körü felügyelő gondnokok, hol mintegy 60 személyre való disz-ebéd volt rendezve, melyben M.-Vásárhely legérdemesebb polgárai vettek részt, jeléül a különféle felekezetek közti rokonszenvnek és barátságos magatartásnak. Az izletes ebédet szép toasztok fűszereztek. Fel lettek köszöntve a király, a haza, a püspök és egyház, sok nemes eszme és több jelenlevő kitünő egyéniség. Legérdemesebb volt Gálfy Sándor afia köszöntője, mely abban állott, hogy a Marosvásárhelyt székelendő unitárius pap jövedelmének emelésére 100 forint alaptökét ajánlott fel. Példáját követték: Szöllösy Sámuel ev. ref. lelkes polgártársunk 50 frttal, Dájbukáth János r. kath. 25 frttal, Deák Lajos ev. ref. 10 frttal, Bothár Ferencz 10 frttal és Biás István afia 100 frttal és egy ezüst urvacso-rai serleggel.

Oct. 4-én ismét gyűlés tartatott, melyben több üdvös határozatok hoztattak és ez alkalommal a diszebédén tett kegyes adományok mellett bejelentetett még Szabó Márton afia adománya: egy gyönyörű szószék-takaró.

Az öröm és szeretet ily tettekben nyilvánult!

Ebédre f. gondnok Filep Albert ur vendégszerető házához volt a főt. ur hivatalos.

Marosvásárhelyi kicsiny egyházunknak és Marosvásárhely érdemes, lelkes közönségének e püspöki látogatás emlékezetes, feledhetlen ünnepek marad.

M.-Vásárhelyről délutáni 5 óraker több hieve a város határáig kísérvén, további körútjára indult a főt. ur Csókfalva felé, u'jába ejtve Vaját, körü felügyelő gondnok Filep Albert, Kelemen Albert körü jegyző s Györfi Sándor körü igazgató, mint vizsgálószéki tagok kíséretében, kik egész utjában állandó kísérei voltak, s Vajában Filep Kúlmán ur vendégszerető házánál megszállva s fogatával Csókfalvát megjárván, s nála két éji kényelmes pihenés után, az ákosfalvi leányegyházon átatavza és megtekintvén, október 6-án délelött 10 órára Szent-Gericzére ért. Innen aztán körútját Szent-Lászlón, Nyomát, Gálfalva, Szentháromság, Ny.-Szentmárton, Vadad, Iszló, Kőal, Iklandon át, mindenütt tek. Nagy Dénes ny.-szentlászlói nagybirtokos és hitrokon díszes négyes fogatán folytatta tovább utját.

Október 16-án estére megérkezett Vásárhelyre, ismét Derzsi János ur házához szállva, hol egy napi pihenőt tartva, részt vett a 17-diki Bem-szobor leleplezési ünnepélyen is.

Október 18-án tovább folytatta körútját Szabédra, melylyel maros-körü látogatása véget ért. Az itteni derék lelkész Rédigér Géza azal tette emlekezetessé o látogatás végét, hogy Ferencz József püspök nevére alapítványt tett szegény tanulók számára.

Tek. Nagy Dénes urnál a Nyárádmenti ekkleziák vizsgálata folytán, a püspök ur szíves vendégszeretetben részesült több napon át, hol a terhes munkálkodásban kifáradva ujjabb meg ujjabb üdülést talált. Ily szívélyes fogadtatásban részesült a püspök ur kíséretével együtt okt. 14-én Iszlóban és Komáromi Anna Inagsági házánál is. Valamint Kaalban is két napon át tek. Nagy Gábor ur nagybirtokos és hitrokonunk vendégszerető házánál. De általában a nép részéről is mindenütt igaz, őszinte tisztelet, szeretet nyilvánult a tett elfogadásoknál. — Egyik községtől a másikig lovas bandériumok s nagy közönség kísérte a szeretett főpásztort s adta át ujjabb küldöttségnek. Diadal-kapuk alatt vonult a kösségekbe. Helyi lelkészek, népszónokok hangot adva az örömmek és szerencsének, üdvözölték, mire püspök ur mindenütt nyájas, leereszkedő, varázshatalmu beszéddel válaszolt. Mindenütt fehérbe öltözött virágkoszorus leánykák üdvözölték, bokkrétákat, koszorukat adva át, mely gyöngéd szeretet nyilvánulására adott válasza különösen szivrehatók voltak.

Nagy hatást tett e püspöki látogatás mindenütt mind a vallásos erkölcsi életre, mind a külső, jó rendre és ékességre nézve. Őt hallva, különösen érezték az ige ellenállhatatlan erejét, a szeretet hatalmát, melyet ő hirdetett s szivünkbe csepegtetett kinu a határon, a község utczáin s benn az Urnak házában. Igazán üdvözölhették: **Á l d o t t a k i j ö t t a z U r n a k n e v é b e n.**

Roppant sok munkát végzett két hét alatt. Nem is számítva a 40 — 50 számra menő kisebb-nagyobb üdvözlöteket, mintegy 15 nagyobb beszédet tartott az anya- és leányekkel, templomaiban, mert minden kis leányekkleziát meglátogatott s mint jó gazda, minden javait, épületeit személyesen gondosan megtekintette. Általában minden szokott közönséges ügyet gondosan számbavett, elintézt, melyekről egy más alkalommal lesz alkalmunk megemlékezni.

Jóllehet a főt, püspök ur, általában örömet és megnyugvását nyilvánította a tapasztalt vallási és erkölcsi élet nyilvánulásán, a buzgóság, ékesség és jó rend felett, mely ekkleziánkban uralkodik; mindazonáltal az ő nyomdokain mindenütt azon remény kél, hogy a szeretet evangéliomának áltála lett hirdetése, üdvös utasításai és intézkedései következtében a hitbeni erősödés, az erkölcsökben nemesedés, a hánykodott keblekben megnyugvás és az anyagi javakban emelkedés következik be, többről-többre, nyereségről-nyereségre haladván.

Valóban f. évi október 2-tól 19-ig egy régi közohajtásunk, reményünk telt be püspökünk látogatásával. Köszönet érte a szeretve tisztelt főpásztornak, hála, dicséret Istennek, hogy ez örömet megérnünk engedte. Adjon Isten ily örömet a többi egyházköröknek is!

Nem hagyhatom említettlen köri felügyelő gondnok mlgos Filep Albert ur azon páratlan áldozatát, mely szerint a főt, püspök urat hosszas utjában mindenütt nem csak kísérte s kedélyes társalgásával enyhítette főpásztori gondjait, de hűséges segítséggel és kitartással közremunkált igen sok fontos ügy elintézésénél. Adjon Isten kicsiny egyházainknak sok ilyen buzgó tagot!

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

„Tájékozás az újabb theologia körében“. Irták a bibliai-tudományi részt Keresztes József n.-enyedi ref. theol. tanár. A hittani részt dr. Kovács Ödön nagyenyedi ref. theol. tanár. Az erkölcs-tani részt dr. Bartók György nagyenyedi ref. lelkesz. Mult füzetünkben nem szólhattunk a magyarországi protestans egyletnek e legújabb kiadványáról, de annál inkább kötelességünknek tartjuk most terünkhez képest, habár néhány vonásban ismertetni. A jókora nagyságu kötetnek mintegy kétharmad részét (1—204) Keresztes József munkája a bibliáról foglalja el. 34 lapra terjedő bevezetés után, melyben a bibliai iratok keletkezését, történetét és fordításait s a kánon bírálatának jogosultságát tárgyalja, az ó- és újszövetségi egyes könyveket ismerteti részletesen és pedig oly álláspontról, oly modorban és oly tiszta magyar nyelven, hogy csakis a legnagyobb elismeréssel szólhatni arról. A modern német és hollandi theologiai iskolák által a történelmi kritika útján a bibliára nézve elért eredmények a legdicséretreméltóbb szakavatottsággal vannak összegyűjtve és feldolgozva. Ugy, hogy bátran kimerjük mondani, hogy főleg az ó-szövetséget tekintve, a magyar irodalomban gyakorlati használatra jobb, czélszerűbb munka alig jelent meg e nemben. Nagyon emeli a mű értékét a zsidó költészet egyes részleteinek kitünő költői érzékkel tett átfordítása is.

A II. részben (205—268.) dr. Kovács Ödön a legújabb hittani rendszereket mutatja be a modern theologusok: Schweizer, Biedermann, Lang és Lipsius irányműveit ismertetve, előrebocsátván bevezetéstül a Kant előtti rationalismus gyarlóságait a vallás, az erkölcsi élet és a kereszténység multja felfogásában s Schleiermacher, Hegel és a kritikai iskola átalakító befolyását. A modern iránynak eme hittani művek összefüggő rendszeres kifejezései. — A négy jeles theologus hitrendszere sokban eltér ugyan egymástól, de a keresztény vallás lényegének a főbb igazságainak felfogásában egyetértenek. Dr. Kovács ezen új hitrendszereket összehasonlítólág igen érdekesen ismerteti, a Schweizerének adva elsőséget.

A III. részt (269—332) dr. Bartók Gy.-nek „Az erkölcsi élet legfőbb kérdéseiről“ az újabbkori phylosophia és a szabadelvű protestans felfogás szerint irt tanulmánya teszi két fejezetben, melyek közül az első a reformatioról, mint erkölcsi regeneratoról szól, a második az újkori phylosophia idealismusáról. Az utóbbi fejezet alatt találjuk előadva egyszersmind az akarat szabadságáról szóló tanokat és azok tarthatlanságát. A B. munkája szintén sok érdekességgel bir s irójának az erkölcsi élet főbb kérdéseiben teljes tájékozottságáról tanuskodik s tekintve az erkölcsi főbb kérdések taglalásának rendkívüli nehéz voltát, művét teljes méltánylattal kell kiemelnünk, mindazonáltal nem titkolhatjuk el, hogy a kötet e részénél éreztük leginkább a tárgyalás rövidsége hiányait.

Tekintve az egész kötetet, mondhatjuk, hogy az méltán sorakozik a Prot. Egylet többi jeles kiadványai mellé s az illető írónak teljes mértékben becsületére válik.

Nem tehetjük, hogy összeköttetésben egyszersmind ne hangsulyoz-

zuk azon kintűnő szolgálatot, melyet a Prot. Egylet kiadványai által a mag, ar vallásos szellem megtermékenyítésére, a theologiai gondolkozás tovább fejlesztésére tesz, és hogy olvasóink figyelmét épen ezen oknál fogva föl ne hívjuk a Prot. Egylet hasznos működésére és rendkívül becses kiadványainak tényleges pártolására.

A „Vasárnap“ című egyházi néplap, melyről egyik előző számunkban szólottunk, megindult october elején. Czeldernek ez újabb vállalatát a legnagyobb örömmel üdvözöljük, mert valóban már rég érezzük egy vallásos szellemű prot. néplap hiányát. A megjelent számokból itélve, melegen ajánlhatjuk lelkészeink pártfogásába és kérjük annak terjesztését hiveik között. Tájékozással közöljük az 1. sz. tartalmát: A keresztény magyar néphez Szerkesztő. Vasárnap. Czelder. Én és az én házam tiszteljük az Urat Láng A. Párbeszéd. Könyves Tóth K. Az Ur oltalmazzon. Molnár Zs. Boldog család. Czelder. Hogy szokott le Wilson Mátvás a részegeskedésről. Csécsi Mikl. Isten áldása van a becsületes munkán. Zsigmond Sándor. Boldogok, a kik hisznek. Szabó József. Apróságok: Ne káromkodjál. Ne esküdozzél. Kettőnek egyszerre. Négy dolog. Előfizetés egy évre 2 frt. Egyes szám 4 kr. Megjelenik minden héten egyszer. Előfizetés Czelder Márton lelkészhez küldendő Felső-Bányára.

A „Magy. Prot. Egyh. és Isk. figyelő“ IX. füzete a következő gazdag tartalommal jelent meg: 1) A Baptisták s tévtanaik — K. Tóth Kálmán. 2) A lützeni útközet befolyása a vallásügyre nézve — Csuthy Zsigmond. 3) A biblia és természet — Pápai Imre. 4) Missziói közlemények (I. belmisszió, II. külmisszió) — Láng Adolf. 5) A baptistákról, különös tekintettel a Szepességre — Weber Samu. 6) A régiek. A kecskeméti reform. egyház jegyzőkönyvéből 1755. — Fördös Lajos. 7) Külföldi könyvészet — Alkári. 8) Külföld. 9) Könyves és lapszemle. Továbbá megjelent az Ev. ang. lelkész társ is, mely szintén gazdag tartalmu, s igen szép alkalmi beszédeket foglal magában Czelder Márton, Lukács Odón és Némethi Lajos stb. tollából.

Protestans pap 12. száma. Szerkesztik Lágler Sándor és Kálmán Dezső ev. papok. E gyakorlati szakközlöny egy évi pályafutásával bebizonyította életrealóságát, s valóban hézagot pótol az egyházi irodalomban annál is inkább, mert nemcsak alkalmi egyházi beszédek, hanem egyházjogi kérdések megvitatására is tért nyit, sőt céljának ez a másik feladata. S most, midőn 2-ik évfolyama közeledik, bátran ajánlhatjuk lelkésztársaink figyelmébe. Ára egész évre 4 frt.

„Nemzeti nőnevelés“ IX. füzet tartalma: Iskolai oktatásunk hibái. A népnevelési egyesületek. Nyelvészeti levelek — Simonyi Zsigmond. A népek találkozásáról a miveltég különböző fokán — Lád Károly. A gyermekek olvasásáról. Utasítás a népkönyvtárak alapítása stb. tárgyában. Az országos nőipar-egylet ipariskolájának megnyitása. A vegytan köréből. Vegyesek.

„Magyar Paedagogiai Szemle“ IX. füzete Rill József szerkesztése alatt a következő tartalommal jelent meg: 1) Visszaemlékezés életpályámra — Gáspár Jánostól. 2) A tanév elején — Schmidt Boldizsár. 3) A román nyelvű tanügyi lapok ügyében — Koos Ferenczről 4) Ne feledjük magunkat — Porzsolt Ádámotól. 5) Paedagogiai gyöngyök remekíróink műveiből — Csukási Filóptól. 6) Irodalmi kalauz. 7) Tanügyi lapok. 8) Tanügyi krónika. 9) Tanítók „Emlékeztetője“. 10) Szerkesztői mondanivalók. E gazdag tartalom minden esetre dicséretre válik a füzetnek, s ajánlható minden nevelésügyi barátnak.

Nemzeti Népiszkola czim alatt csinosan kiállított lap küldetett be hozzánk, melyet Orbók Mór polg. isk. igazgató szerkeszt, Galgócson, Nyitramegyében. E lap már III. évfolyamába lépett s pártolásra már azért is érdemes, mivel főcélján a népnevelés nemzeti szellemben és alapon fejlesztését tűzte ki. Előfizetési ár egy évre 1 frt 50 kr.

Értesítő az unitárius vallásközönség iskoláiról az 1879—80-ik tanévben. A nevelésügyi bizottság megbízásából szerkesztette Kovács János igazgató tanár. Vallásközönségünk gymnasiumairól rendszeres értesítőt először Beneczédi Gergely volt igazgató készített ezelőtt mintegy öt évvel. Azóta minden évben rendszeres jelentés terjesztetett be iskoláink állapotáról az E. Képv. Tanács-

hoz. De nyomtatott formában csakis a legutóbbi jelentés adatott közre. Örvendünk, hogy az E. Képv. Tanácsnak sikerült azon akadályokat legyőzni, melyek iskolai értesítőink illetén közreadásának útjában állottak. Kovács szerkesztő társunk dicséretméltó szorgalommal és különös gondnal állította össze három gymnasiumunk jejen értesítőjét. Az ismertetés alól minket felmentenek iskoláink állapotáról folyóiratunk megelőző füzetében nyújtott részletes közlemények. Mi itt az értesítő megjelenésének csak jelzésére szorítkozunk, de ez alkalmából kifejezést adunk egyszersmind azon reményűtnek is, miszerint a Képv. Tanács ezután minden nyomtatott értesítőben fogja gymnasiumaink állapotát nyilvánosságra hozni. Első értesítőnket a tanügyi lapok általán igen jól fogadták, mire nézve álljanak itt a többek közül a „Magyar Paed. Szemlé“-nek 236. lapon levő idevonatkozó sorai: „Minden tekintetben érdekes és lelket ébresztő olvasmány. Értesít a.) a kolozsvári főtanodáról, b.) a tordai középtanodáról, s c.) a székelykereszturi középtanodáról. Sajnáljuk, hogy e jelentés a nép iskolai tanügyet nem ölelé fel. (Helyes észrevétel) Ha azonban ettől eltekintünk s csak az előttünk fekvő anyagot bíráljuk, akkor a szív repes örömeben azon buzgóság és önzetlen odaadás fölött, mely unitárius hazánkfiait lelkesíti, tette buzdítja. Ennek bővebb fejtegetése talán lapunk egész terét venné igénybe, azért csak arra szorítkozunk, hogy a tanügyi állapotok kimutatásánál első helyen az áll, hogy a püspök rendes tanár a kolozsvári főiskolánál, a vallásközönség iskoláinak főfelügyelője s a papnövelde igazgatója. Ez tehát olyan püspök, a ki dolgozik és munkában keresi magasztos feladatának betöltését... Igy van a protestantismusnak értéke, értelme... Magyarország egy felekezeténél a püspök első rendes tanítója a főiskolának“.

KÜLÖNFÉLÉK.

A magyar ev. reformátusok f. évi sept. 13—21-ig tartott utolsó conventje két kiváló érdekű, nevezetes tárgyat intézett el: a zsinattal összekötött egyházszervezetet és a közoktatásból a középiskolák szervezését.

Az egyházi szervezet, jelesen a zsinat kérdése érdekes, de — szerintünk indokolatlan — vitát idézett elé; ismervén ugyanis az ellenzékot alkotó 12 conventi tagnak, különösen vezéröknek, superintendens Török Pál urnak a magyar öszszes protestantizmus, jelesen pedig egyházkerülete érdekében eddig tett bámulandó fáradozását és ennek szép sikerét, igazságtalanság volna feltennünk, hogy kerületi féltékenységből, kicsinyes érdekekből elleneztek volna az egyházi alkotmányt, jelesen a zsinatot. Azt hisszük, a szabadságot féltették; előttük lebegett — ha jól emlékszünk — az 1862-ben Franciaországban tartatni kezdett ev. ref. zsinat, mely kétszáz évi szünetelés után azzal akarta megkezdeni munkálkodását, hogy kötelező hitczikkelyeket írjon, az egyéni községi szabadságot megigázza.

Félelmöknek nincs alapja. A magy. protestans egyházban — alapkövének letétele óta — ily áramlat soha sem érvényesülhetett. Lám Franciaországban is a császársági alkotmányos absolutismus fénykorában Guizot nagy befolyásával nem vihette ki.

Ellenben lehetetlen el nem ismernünk azoknak politikai bölcseségét, kik a zsinatnak egy legfőbb törvényhozó és bizottmánya az egytetemes convent megteremtése által egy oly központi hatalmat igyekeztek teremteni, mely hatalmi állásánál fogva az egyház öszszes erejével felruházva, a kormánynyal, bármely felekezettel szemben két millió protestans nevében szólhasson.

E központi hatalom megteremtése annyival üdvösebb, mert a szervezetben gondoskodva van arról, hogy az egyházkerületi, megyei és községi élet és önkormányzat munkálkodhassék és fejlődhessék.

A magy. reformált egyház köznevelési és közoktatási szervezetének szabályzatából (nagyon is hosszú czím) a III. rész, mely a középiskolákról szól, megállíttatott. Ez által szerintünk, egyfelől azon helyes tanügyi célzón elérve, hogy a ref. egyház kebelében némi egyöntetűség éretik el, másfelől az a politikai célzón, hogy a középiskolai oktatásról alkotandó országos törvény a ref. egyházban egy bevégzett tényzón találjon. Ohajtandó, hogy közoktatási országos kormányunk e tényzónel a vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása előtt számoljon.

A szervezet méltatásába nem bocsátkozunk; örömmünkzón fejezzük ki a szép discussio s különösen a felett, hogy a tanácskozáz alapjául szolgáló tervezetet készítő tanügyi bizottmány két lényeges kérdésben vereséget szenvedett. A felsőbb leányiskolát a középiskolák keretébe vitte be a bizottmány; a convent kitörölte onnan. Megtapsoljuk Dobos János urnak azt a szép bátorságát, hogy a mindennapi tapasztalat és a józanokosszáz érveivel a mai dívatosáramlattal szembe az ajánlatba hozott leányközépiskolapruritust megostromolta.

A német nyelvnek a gymnasium kötelezett tantárgyái közötti meghagyásázt hasonlóan indokoltnak találjuk.

Az ágostai evangélikusok bányakerületének közgyűlése október 9-dik s következő napjain tartatott meg, Budapestén. Ez alkalommal igtatták be ünnepélyesen a kerületi új felügyelőt, az egyházi téren szerzett érdemeiről széles körökben ismert nevű Fábinyi Teofil. A gyűlést dr. Szeberényi Gusztáv superintendens nyitotta meg az ev. iskola nagytermében, üdvözölve a tagokat.

Fábinyi figyelemreméltó beszéddel foglalta el székét, hangsúlyozva, hogy „a kor szavát kellően megérteni, annak szellemében működni s emellett azonban az egyház iránti hűséget bebizonyítani, ez a közös feladat, melyre törekedni kell.“ Kiemelte a vallás iránti közöny terjedését, melynek káros következményei a család körében, az államra és társadalomra nézve, mindinkább tapasztalhatók. Felhívja e tekintetben a világi elemet a lelkeszék buzgó működésének támogatására. Megemlíti a lelkeszék anyagi helyzetének javítása iránti gondoskodás szükségét.

Végül az egyházi közigazgatás körében fenntartandó tevékenység és hazafias szellem ápolására kérte a gyűlés tagjait.

Az élénk helyesléssel fogadott beszéd után, a rendes tárgysorozat elintézéséhez fogtak. Dr. Szeberényi Gusztáv superintendens kimerítő főpásztori jelentést olvasott fel, melyből megemlítjük, hogy Osztrólczy Géza 1000 frtot ajándékozott iskolai célokra. — A zagrábi egyház a külföldi Gusztáv Adolf egyletből 16,000 frankot kapott. A pénzügyi bizottság jelentése szerint a kerület pénzügyi viszonyai kedvező állapotban vannak. A papok özvegyeinek évenkénti segélyezése ügyében határozatott, hogy ez évben köztük 600 frt fog kiosztatni. A tanügyi bizottság jelentéséből azt látjuk, hogy az 1879—80-ik tanévben összesen volt 6 felső és középiskola, 5-ben az előadási nyelv tisztán magyar, 1-ben a szarvasiban tót nyelv tanításánál tót, a többiben magyar. E tanintézetekben van 40 osztály, 43 tanterem, 17 gyűjtemény, 87 tanár, növendék és szolga-szoba összesen 147. Könyvtárakban van 38,305 kötet. A legnagyobb tanári fizetés 1525 frt, a legkisebb 600 frt. A tanulók száma 1557. Ezen intézetek jövedelme 88,254 frt 75 kr, költsége 86,103 frt 53 kr évenként. Ezeknek örvendetes tudomásvétele után felolvastatott a népiskolákról szóló jelentés.

Tárgyaltatt a Baldácsy hagyatékot kezelő bizottság kérelme, hogy a kerület hatalmazza fel a bizottságot 30 ezer frtnak felvételére az özvegy kielégítése céljából. Miután a világi elnök tüzetesen előadta a viszonyokat s a meghatalmazásnak szükségességét kimutatta, egyszersmind kiemelte, hogy a Baldácsy-féle hagyaték most már egészen más természetű, miut volt eddig s az eddigi kezelési mód már nem felel meg tökéletesen a czélnak, indítványozza, hogy új kezelési szabályzat dolgoztassék ki, mire a többi érdekelt egyházkerületek is szó-littassanak fel. A kért meghatalmazás megadatott s az indítvány is el lön fogadva.

A kerületi lelkészi özvegy-árvaintézet vagyona, mely biztosan többnyire 8%, kamatra van elhelyezve, teszen 24,500 frtot.

A nevezetes és épületes közgyűlés október 13-án végződött be s 14-én megkezdődött az egyetemes gyűlés, báró Radvánszky Antal egyet. felügyelő elnöklete alatt, melynek főbb tárgyait az eperjesi jogakademia fentartásának és a felállítandó egyetemes theologiai akadémia helyének kérdései képezték. Az elsőre nézve a gyűlés a fentartás mellett határozott; az utóbbira nézve pedig egy bizottságot küldött ki, mely a theologiai akadémiaért versenyző két város, u. m. Pozsony és Eperjes által tett ajánlatokat tanulmányozza s az ügyben javaslatot terjesztszen be a jövő gyűlésre.

A Budapesten építendő unitárius templom érdekében Chalmers András angol hitokonunk s hazánk lelkes barátja az „Unitarian Herald“ című heti lapban több czikket irt, melyekben hű vonásokkal adta elő nemzetünk s a protestantismus történetét. Minden-esetre legtöbbet foglalkozott az unitarismus keletkezése és fejlődésével. Végül erős érvekkel bizonyítja be egy unitárius templom nélkülözhetetlen szükségességét az ország fővárosában, s hitokonait meleg hangon hívja fel az adakozásra. Megemlítjük, hogy budapesti eklézsiánk bizottsága hazánkban is szétküldötte a gyűjtő iveket. Hisszük, hogy az unitarismus érdekeire nézve annyira fontos ügy mindenütt meleg pártolásra talál s kiki tehetségihez képest meghozza áldozatát.

Az amerikai unitárius és más szabadelvű keresztény egyházak minden két évben tartatni szokott nemzeti értekezlete folyó évi szeptember 21. s következő napjain folyt le Saratogában, rendkívüli nagyszámú közönség részvétele mellett. Az egyházi beszédet Clayden londoni unitárius lelkész tartotta Máté V. 17. verse alapján: Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvények és prófétáknak eltörlésekre. Nem jöttem, hogy eltörljem, hanem inkább, hogy betöltsem. Nagy hatású beszédében az unitariusok működésének vallásos oldalát fejtegette. Az unitarismus megingathatlan alapon áll, mert nem documentumokra támaszkodik, melyeket darabokra lehet szakgatni, hanem az emberben levő vallásos természetre. Az amerikaiak azt az észrevételt tették a szónokra, hogy az angoloknak még mindig vannak puritan papjaik, a kiket Amerikába küldjenek. Szept. 22-én James lelkész tartott igen érdekes felolvasást; „Az amerikai unitárius egyházak nemzeti működéséről“, melyben kiemeli, hogy az unitárius egyház az egyedüli democraticus egyház, a mely leginkább öszhangban áll az ök nemzeti jellegökkel s épen ezért felhívja hitfeleit, hogy minden kedvező alkalmat ragadjanak meg magasztos eszmék terjesztése érdekében. Nevezetes, hogy ezen alkalommal a nők is külön szervezkedtek, hogy a nemzeti értekezletet ezután üdvös munkálkodásában támogassák.

A szabadelvű kereszténység Angliában folyton hódít. Csaknem minden héten hallhatni újabb áttérésekről az unitáriusokhoz. Pár héttel ezelőtt Stopford lelkész, az anglikan egyház egyik legkitünőbb szónoka hagyta oda az államegyházát. Ő már régebb idő óta, mint szabadelvű hitszónok volt ismeretes. S most miután meggyőződésével, lelkiismeretével teljesen ellenkezésbe jött a 39. articulus tételeivel, melyek hívéseit az angol egyház papjaitól megkivánja, lerázta magáról a tárhetlen lánczokat. Gyülekezete előtt egy szép levélben kijelentette, hogy többé nem prédikálhat az egyház hittételeiről a nélkül, hogy lelkiismerete ellen ne cselekedjék. Tudja, hogy sokan elmaradnak ezután prédikációiról, de máskép nem tehet. Kilépését nagy meglepetéssel fogadták az anglikanok, s a sajtó már hetek óta foglalkozik azzal. Stanley, a westminsteri főesperes, egyike a szabadabb szellemű anglikan papoknak, mindent megkísértett, hogy a derék hitszónokot maradásra bírja. Nem sikerült. Hogy minő hatást szült az anglikan egyházban e kilépés mutatja a többek közt az, hogy most Arnold M. jeles író egy röpiraton dolgozik, melynek czélja annak fölfejtése lesz, hogy valaki, ha nem is hiszen teljesen a 39. articulusban, maradhat azért az angol egyház tagjának. Furcsa bizony! A Stopfordok lelkiismeretét ezzel megnyugtattni és maradásra bírni ezután se fogják tudni.

Gyászhir. Pakot István. Ürmösi Kálmán r. levelezőnkéntől a derék férfirra vonatkozólag a következő sorokat vettük: Al. Siménfalvi tks. Pakot István ur folyó évi szeptember 16-án alig négy-öt napi betegkedés után bélgyluladás következtében jobblétre szenderült. Az elköltözött már 75-ik évében volt, de éveinek száma vidám kedélyességén soha észrevehető nem vala. A kereszturi egyházkörnek huzamos időn keresztül mint egyik munkás s nagy tiszteletben részesült felügyelő gondnoka tűnt ki s jó tanácsával és áldozatkészségével mindenütt helyt állott, hol szeretett egyházán segélhetett. Közelebbről pedig ekklezsiája érezte igen gyakori kifolyását nemes szívének. Fiuról-fiura, nemzedékről-nemzedékre szállt másfél századon keresztül a nemesen érző Pakot családban, melyet finágon az idvezült rekesztett be, az egyház iránti buzgóság, hagyományos áldozatkészség, mit a néhai is minden alkalommal megbizonyított. Most a köri közgyűlés, majd az alp. szék tagjait vendégelte meg úri házánál magyar vendégszeretettel az ekklezsia helyett, majd iskola helyet adott, majd ismét a 48-ban elvitt harang helyébe öntött harang öntetéséhez járult tetemes (150 frt) összeggel, a mostan fenálló templom, torony és papiház építési költségeihez hasonlóképen több rendbeli segélyezésével folyt be, valamint az urvacsorai bort is (évenként rámege 2 vederre) jó idő óta haláláig adta, mit csakugyan továbbra is meg fog kapni az ekklezsia lelkes utódától és vejétől. Szóval áldozatkészségének határa nem volt. Ezenkívül a közéletben is a néhai egy tökéletes ember volt, telve szívvel-lélekkel, valódi jellem! Temetése sept. 18-án, mint ezt rendelé, egy koporsójánál tartott könyörgéssel ment végbe. Jelen volt a vidék értelmisége nagy számban, őszintén fejezve ki az elhunyt iránti tiszteletét. Nyugodjék a jó öreg a k.-kedei családi temetőben szeretett neje mellett csendesen!!

A kolozsvári felső leányiskola ünnepélyes megnyitása október 2-án szép számú díszes közönség előtt ment végbe. Az ünnepélyt Páll Sándor is-

kolaszéki elnök nyitotta meg egy gondosan kidolgozott beszéddel, melyben különösen azt emelte ki, hogy minő szellemben kell működnie ez iskolának, hogy a nők a földi élet egyetlen igaz javát: az elme és szív műveltségét megszerezhessék Váradai Károly tanfelügyelő szintén egy magvas és lelkes beszédet tartott, örömét fejezve ki a felett, hogy a felső leányiskola létrejöttével a nők az emberiség szebb felének képzésére is kedvező alkalom van nyitva. Dr. Szécsi Károly a tanárikar nevében szólott, hangsúlyozva, hogy ez intézet kiváló feladata lesz nemcsak művelt nőket, de egyszersmind magyar nőket nevelni. Végül Minorich Károly főkapitány fejezte ki a városi hatóság örömét és ígérte támogatását. Mi is részünkről üdvözljük ez új intézet létrejöttét s azt óhajtjuk, hogy a hozzá kötött szép reményeknek és várankozásoknak teljes mértékben megfeleljen!

A biblia elterjedése. A legújabb számítás szerint a bibliának ma körülbelül 148,000,000 példánya forog közkézen, míg csász. elején csak 5,900,000 volt forgalomban.

Zsidó istenitisztelel vasárnap. New-Yorkban egy zsidó ekklezsia elhatározta, hogy ezután az istenitisztelelét vasárnap és nem szombaton fogja tartani. És hogy a nők is a férfiakkal egy helyre mennek, nem pedig külön, mint eddig.

A jézsuitákat valószínűleg Olaszhonból is kiűzik, mert a kormány figyelmeztette őket, hogy intrigájukat nem fogja tovább tűrni.

A vallásszabadságról keveset tudnak Örményországban. Közelebről egy keresztény uri embernek egy török nővel való házassága egész lázadást idézett elő. Ugyanis a mohamedán lakosok fegyveresen és fejszékkel megrohanták a keresztény örmény családok házeit s iszonyu fenyegetések között az új házaspárt a mohamedán kormányzóhoz hurczolták, a ki a fanaticus mohamedán csöcseléket meg dicsérte buzgalmukért, a házaspárt pedig fogságba tette.

A francia orthodox protestans papok közül némelyek, midőn az „apostoli hitformát“ olvassák jónak látják lényeges változtatást tenni benne. És a helyett, hogy „Jézus száll a lápokokra“ úgy olvassák, hogy „a lá szállott a sírba.“ Erre a „Szabadelvű“ című lap azt jegyzi meg, hogy ha az orthodoxok ilyen változtatást tesznek, akkor nincs miért vádolják a szabadelvéket, ha általában az egészet elhagyják.

M O Z A I K O K.

Éppen anyai hiúság van mindenkiben, a mennyi az eszéből hiányzik.

Haragudni anyi, mint a mások hibáját enmagunkon boszulni meg.

Irigynek lenni emberi, kárörömet érezni ördögi.

Az árulás sima nyelven beszél, a hűség durván és egyszerűen.

Szerencsétlen állapotja az embernek! Az ész alig érte el az érettséget, midőn a test már gyengülni kezd.

Általában elmondhatni az emberekről, hogy: háládatlanok, határozatlanok, kétszintűek, a veszélyt kerülők és önzők.

Az ember sokat nélkülözhet, csak az embert nem nélkülözheti.

Az emberrel egyik elv sem születik vele, de igen is az a tehetség, hogy mind elfogadja őket.

Tagadhatatlan igaz, hogy a szerencsétlenség nagy mester; de ez a mester drágán fizetetteti óráit s gyakran megtörténik, hogy nem ad annyi hasznot, mint a mennyibe kerül.

A világ egy tükör, a ki belé néz, a maga képét látja benne. Ha komor arcczal tekintesz bele, haragosan, ha mosolyogva, vidáman néz reád.

Tehetségeidet használd fel. Nagyon csendes volna az erdő, ha csak a szép hangu madarak énekelnének.

Legszebb kárpótlása az életnek, hogy senki sem segíthet másnak, hogy az által önmagának ne segítene.

TUDNIVALÓ.

A f. évi sept. 1-én életbe lépett büntető törvényekből szükségesnek látjuk a következőket közölni, melyek a papokat közvetlenül vagy közvetve érdeklik.

IX. FEJEZET.

A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettek és vétségek.

190. §. A ki a 171. §-ban meghatározott módon isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz, a ki az állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza vagy megzavarja: vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A kísérlet büntetendő.

191. §. Vétséget követ el, és hat hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki az állam által elismert vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben nyilvánosan botrányt követ el, vagy a vallási tiszteletnek tárgyát, — vagy oly tárgyakat, melyek a szertartások végzésére rendelvek, a szertartásra rendelt helyiségben, — vagy bár azon kívül, de a vallásos szertartás alkalmával, tettel, vagy botrányos szavakkal meggyaláz.

192. §. Vétséget követ el, és egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: a ki az állam által elismert vallás lelkészét, — a midőn az, vallási szertartást teljesít — szóval, tettel vagy fenyegetéssel, nyilvánosan megtámadja.

Ha pedig a lelkészt vallási szertartás teljesítése alkalmával tetteleg bántalmazza, — büntettet követ el, — és a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

XV. FEJEZET.

Kettős házasság.

251. §. A ki törvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, ugyszintén azon nem házas is, ki tudva, oly egyénnel házasságot köt: a kettős házasság büntettét követi el, és három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Az pedig, a ki a vele házasságra lépő felet az előbbi kötelék fennállítására nézve tévedésbe ejtette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

252. §. Azon lelkész, a ki tudva, hogy a megkötetni szándékolt házasság kettős házasság, a feleket összeadja: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

253. §. Azon lelkész, a kit a kettős házasság megkötése körül gondatlanság terhel: vétség³ miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

XVI. FEJEZET.

A családi állásra vonatkozó büntettek és vétségek.

254. §. A ki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja: a családi állás elleni büntettet követ el, és egy évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha pedig a cselekmény nyereszkesedési szándékból követtetett el: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

255. §. A ki a házasság megkötésénél, a másik fél előtt, valamely bontó akadályt elhallgatott, vagy a másik felet oly tévesztés által birta a házasság megkötésére, mely miatt az felbontatott, vagy semmisnek nyilvánított: a családi állás elleni büntettet követi el, és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ezen büntett miatt, csupán a sértett fél indítványára van helye a bűnvádi eljárásnak.

256. §. Azon lelkész, a ki tudva, hogy olyan akadály forog fenn, mely miatt a házasság felbontható vagy semmis, a feleket mégis összeadja: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

257. §. Azon lelkész, a kit olyan házasság megkötésénél, mely fennforgó akadály miatt felbontható vagy semmis, gondatlanság terhel: vétséget követ el, és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

XXXII. FEJEZET.

Okirathamisítás.

391. §. A ki hamis közokiratot készít, vagy valódi közokiratot, tartalmának megváltoztatása által meghamisít, ha ebből valakire jogszerelem háramlik vagy háramolhatik, akár külföldi, akár belföldi legyen azon közokirat: a közokirat hamisításának büntettét követi el, és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

397. §. Az anyakönyvek, és azokból kiadott hiteles alaku kivonatok és bizonyítványok, közokiratot képeznek, és azok vezetésével, valamint azokból hiteles kivonatok és bizonyítványok, vagy okiratok kiadására jogosított személyek, ezen cselekményeikre vonatkozólag, közhivatalnokoknak tekintetnek.

Ezen szabály a házassági perekben eljáró egyházi bíróságok tagjaira, jegyzőire és irattárait kezelőire, ugyszintén a káptalanok és conventek, mint közhitelességű helyek irattárainak kezelésével, az ezek felletti felügyelettel, valamint az ezekből hiteles alaku okiratok kiadmányozásával megbízott személyekre is kiterjed.

1879. XL. TÖRVÉNYCZIKK. III. FEJEZET.

A vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágások.

51. §. A ki az állam által elismert valamely hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyát, a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül és nem a vallásos szertartás alkalmával nyilvánosan meggyalázza és ez által közbotrányt okoz: nyolcz napig terjedhető elzárással büntetendő.

52. §. A ki az 1868: LIII. t. cz. 19. §-ának az ünnep- és vásárnapokra vonatkozó intézkedését megszegi: száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

53. §. A ki életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868: LIII. t. cz. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe fölvesz: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

54. §. A ki az 1868: LIII. törvényczikk 22-ik § ában foglalt intézkedés ellenére, a megholtak eltemetését erőszakkal, vagy fenyegetéssel megakadályozza: háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

V. FEJEZET.

A családi állás elleni kihágások.

60. §. Egy hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő azon anyakönyvvezető:

1. a ki az állam törvényei szerint érvényes házasságból született gyermeket — noha e körülményt tudta — az anyakönyvbe, mint az állam törvényei szerint törvényest be nem jegyzi, vagy viszont a törvénytelen gyermeket törvényesnek jegyzi be;

2. a ki azon esetben, ha az anyakönyvben törvénytelen születésűnek bejegyzett gyermek az illetékes hatóság által jogerejűleg törvényes születésűnek nyilvánított, a hatóságnak azon meghagyását, hogy a törvényessé nyilvánítást vagy törvényesítést az anyakönyvbe bejegyezze, nem teljesíti;

3. a ki az anyakönyvben törvényes születésűnek bejegyzett gyermekre vonatkozólag, ha azt a bíróság jogerejű ítélete által törvénytelen születésűnek nyilvánította, az illetékes hatóság által vele közlött ítéletnek ezen tartalmát, a felhívás ellenére az anyakönyvbe be nem jegyzi.